

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ГОД. XXVII

НОВЕМБАР 1906

БРОЈ 11

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГА ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ ПЕТРА I

УНИВЕРЗИТЕТ

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 31 октобра 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављен је :

у **Универзитету** : за привременог доцента под уговором у филозофском факултету : г. *Милан Турчин*, доктор филозофије.

БОГОСЛОВИЈА СВ. САВЕ

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 6 новембра 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављен је :

у **Богословији Св. Саве** : за економа треће класе г. *Радисав Р. Гавриловић*, свршени богослов, практикант духовног суда епархије београдске.

ОТПУСТАЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 6 новембра 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, а по саслушању Министарског Савета, решено је :

да се г. *Јован Драшковић*, економом треће класе Богословије Св. Саве, на основу § 76. закона о чиновницима грађанског реда у интересу државне службе из исте отпусти.

ДУХОВНИ СУД ЕПАРХИЈЕ НИШКЕ

УВАЖЕЊЕ ОСТАВКЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 11 новембра 1906 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, одлучено је:

да се свештенику г. *Луки Марјановићу*, члану духовног суда епархије нишке, уважи оставка коју је поднео на државну службу.

ОДЛУКЕ Г. МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

П РА В И Л А

давању државног благодејања универзитетским слушаоцима

Члан 1.

Сиромашни, а ваљани слушаоци Универзитета, добивају државно благодејање, по одлуци универзитетске управе, а у границама буџетом одређенога кредита.

Члан 2.

Државно благодејање могу добити они редовни слушаоци Универзитета:

1. Који уверењем општинскога суда, потврђеним код порескога одељења, докажу: да њихови родитељи, или, ако ових немају, њихово имање, или они сами нису задужени на име непосредне порезе, без личне порезе, више од тридесет динара на годину (Уверење мора бити за ону годину, за коју се тражи благодејање);
2. Који сведочанством о испиту зрелости докажу, да су испит зрелости положили у гимназији или реалци *с врло добрим* успехом (општи резултат више од 4., без и једне добре оцене);
3. Који уверењем надлежне власти утврде да су српски држављани;
4. Који уписницом и уверењем својих наставника докажу, да су у претходноме семестру уредно походили часове, предавања и вежбања, и да су најмање код двојице наставника *с врло добрим успехом* колоквирали из предмета своје струке, коју су слушали у последњем семестру;
5. Који нису провели на Универзитету дуже од седам семестара, као редовни слушаоци;
6. Који су у претходном семестру положили све испите, које је према уредби свога факултета требало да положи;
7. Који су се у претходноме семестру у свему владали по Општој и Дисциплинској Уредби.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Члан 3.

WWW.UNILIB.RS

Државно благодетејање износи 40—60 динара месечно на једнога благодетејанца, према одлуци Универзитетске Управе.

Члан 4.

Број државних благодетејанца одређује Универзитетска Управа, са обзиром на величину буџетом одобренога кредита за благодетејање и број и квалификације слушаалаца, пријављених за државно благодетејање.

Члан 5.

У почетку свакога семестра Управа расписује стечај за благодетејанце у томе семестру, остављајући петнаест дана за подношење пријаве и осталих прилога.

После одређенога рока не може се ни од кога примити пријава за благодетејање, као што се не може примити ни она пријава, у одређеном року поднета, уз коју не би били поднети сви прилози, побројани у члану 2. ових правила, сем сведочанство о испиту зрелости за слушаоце, који нису у првоме семестру.

Члан 6.

Од пријављених универзитетских слушаалаца Универзитетска Управа бира најбоље. На случај једнаких квалификација првенствено право на државно благодетејање имају они слушаоци, који су у претходном семестру већ имали државно благодетејање, и они, који су у старијим местрима.

Члан 7.

Државно благодетејање губи слушаалац Универзитета у току семестра:

1. Кад прегане бити слушаалац Универзитета;
2. Кад буде кажњен по Дисциплинској Уредби;
3. Кад добије сталну помоћ с које друге стране.

Члан 8.

Ова правила вреде од дана, кад их одобри министар просвете и црквених послова.

У свему одобравам ова Правила.

ПБр. 15977.

13. новембра 1906. год.
Београд.

Министар
просвете и црквених послова,
Анд. Николић, с. р.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

НАУКА И НАСТАВА

ЈЕДНА ГЛАВА ИЗ КОМЕНСКОВЕ „МАГНЕ ДИДАКТИКЕ“¹

ГЛАВА ШЕСНАЕСТА

Општи захтеви од наставе, или како треба да буде учење па да се успех мора постићи.

1. Природне ствари расту саме. У Јеванђељу се (Мар. 4,26) наводи ово лепо поређење Христово: „Царство је Божје као човек кад баца семе у земљу па заспи и спава, и устаје и дању и ноћу; и семе никне и расте, а он и не зна. Јер земља сама собом истера од семена најпре стабљику, па онда клас, па га после испуни пшеницом. А кад стигне род, онда он шиље жетеоце“ и т. д.

2. Тако морају расти и вештачке. Спаситељ нам овде казује, да свуда и све чини Бог, а да он човеку оставља само једно: да с преданим срцем прими семе науке; а после од њега долази, да оно само од себе клија, расте и узри, а човек не види како и на који начин. Они дакле, који васпитавају помладак, немају се за шта друго старати до да семе науке посеју у душу његову како ваља и биљнице Божје заливају пажљиво; а успевање и раст ће доћи од Бога.

3. За сађење треба умешности. А да за сађење и сејање ваља имати и извесне *умешности*, то мора увидети сваки. Ако невешт вртлар засади врт, обично му пола насада пропадне; а и оно што остане израсте више случајно него његовом умешношћу. Мудар пак ради с промишљеношћу и зна шта ће, где, кад и како урадити а шта не, те да

¹ Као оглед доносимо ову главу из најчуженијег дела знаменитог словенског и светског педагога, те да се види како велики педагог изводи своје основне принципе лако, јасно а поуздано. И ово знаменито дело преведено је на све европске и ваневропске културне језике, само не на српски! И јучерањи Бугари су га превели прошле године и издало га је само њихово *министарство просвете*; а Хрвати га имају у *два издања*, и оба је штампао „Хрватски педагошки књижевни збор“. Само га ми немамо.....

му ништа не промаши. Дешава се по кадкад до душе, да и у раду вртних вртара не буде успеха, (јер је човеку скоро немогућно, да све уради тако пажљиво, да нигде и ни у чем не погреша); али овде није говор о мудрости и случају, него о томе, како ћемо мудрошћу отклањати случај.

4. Наставна се метода мора уздићи до вештине. Пошто је наставна метода донета била до сад тако непоуздана, да није нико могао казати: ово ћу дете за толико и толико година упутити да постигне то и то — то морамо сад видети, е да ли се ова душевна вештина сађења може поставити на поуздану основу тако, да увек постиже а никад не промаша свој циљ.

5. Ово по угледу на природу. А пошто ова основа не може бити друга до та, да своје поступке што више прилагођавамо природи и гледамо како она поступа, (као што смо видели напред у глави 14.), то ћемо поступање природно разгледати на тици, која изводи своје младе тичиће; и пошто се уверимо, да по њеном трагу иду срећно и вртари, и сликари, и зидари, ласно ћемо онда увидети, којим путевима њеним (природним) ваља да ударе и они који васпитавају омладину.

6. А зашто тако?. Ако би они (ови природни путеви) некоме изгледали досе неznати, познати и обични, онда их опомињем, да ја баш и намеравам, да из свих ових свакидањих и сваком познатих ствари, које се врше у природи и вештинама (изван школе) с добрим успехом, изведем оне непознате, на које и јесте управљено све моје старање. И донета, кад су познате ствари, из којих ја црпем своје идеје као из основних закона, онда се могу понадати, да ће и моји закључци бити тачни и јасни.

Прво начело

7. Природа пази на згодно време.

1. *Прво начело природно: она не предузима ништа у невреме.* Тица, на пример, кад хоће да излеже своје младунце, она то не чини ни у зиму, кад се све мрзне, ни у лето, кад све хоће да изгори, па ни у јесен, кад животна снага у свих створова онада и кад би скоро зима младо покосила; него у пролеће, кад сунце свему даје нову снагу и нов живот. Па и ово она чини поштуно. Јер докле је још хладно, тица носи јаја у телу своме, где им хладноћа не може ништа, и ту их загрева; а кад се отопли, она их снесе у гнездо, и најпосле, кад сасвим настане топло време, млади се излегу и полако се навикавају на светлост и топлоту.

8. *Угледање на ово у вртарству и зидарству.* Тако пази и градинар, да све уради у своје време. И он не сади ништа зими, (јер сокови онда стоје и млади садницу не могу хранити), ни лети, (јер

се тада сок враћа корену), него у пролеће, кад се сок враћа из корена у стабло и кад сви делови у биљке почињу да раде. Па и код радова ако што на младој биљки предузимају доцније мора се опет пазити на радно време, кад треба да се нагноји, кад да се подсече, кад да се окопа и т. д. Тако ради и вешт грађевинар. Он зна кад је време да се сече грађа, да се пеку цигле, да се подаже темељ, да се дижу зидови, граде украси и т. д.

9. Две грешке школине у овоме. Против овога се начела греша по школама двојако:

I. *Што се не бира право време за развијање духовно.*

II. *Што се развијање не распореди тако, да све иде напред поступно а поуздано.*

Јер се дете док је још сасвим младо не може учити, пошто му је корен сазнања још дубок. А васпитавати старца опет би било сувише доцкан, јер је тада примање слабо и памћење опада. Па би и у средини живота било тешко, јер би се моћ сазнања, растурена на друге ствари, тешко могла прикупити. Само је дакле време детињства и младости згодно за ово: докле снага живота и разум још јачају; тада све успева и лако тера корен у дубину.

10. Три поправке. Из овога излази:

I. *Васпитање човеково мора почети у пролеће живота његовога, то јест у младости. (Доба детињства одговара пролећу, доба младости лета, доба мужањства јесени, а доба старости зими).*

II. *Јутарњи су часови најзгоднији за учење, (јер опет јутро одговара пролећу, подне лету, вече јесени, а ноћ зими).*

III. *Све што треба да се учи, мора се према узрасту распоредити тако, да се не даје за учење ништа што прелази моћ схватања деце.*

Друго начело

11. Природа најпре спреми грађу па јој после даје облик.

II. *начело: Грађу пре облика.*

Тица, на пример, која хоће да изведе своје младунче, добије из крви своје најпре зачетак, онда направи гнездо, снесе у њега јаје, лежи на њему док се не зачне и не излеже младо.

12. Угледање. Тако и добар зидар, пре но што отпочне зидање какве зграде, он најпре набави дрвенарију, камен, креч, гвожђе и другу грађу, те да не би после због оскудице у грађи застајао с послом или страдала сама чистота посла.

Тако исто поступа и сликар кад хоће да модује какав лик: најпре спреми платно, раванне га на оквир, направи му постоље, распореди мазалице тако да су му при руци, па онда слика.

Тако ради и воћар: пре но што отпочне да калеми, он се по-
 стара за врт, за калемове, за калемгранчице и за све алате, да му
 буду при руци, те да их не мора тражити за време самог рада и пре-
 кидати посао.

13. Грешке. Против овога начела греше школе:

Прво, што се не састарају, да се све што треба, као: књиге, таблице,
 модели, мисли и т. д. спреми како ваља напред, него кад што за-
 треба, онда се тражи, измишља, прича, препишује и т. д.; а то све, кад
 врше још невешти и немарљиви учитељи (а њих је много више),
 изгледа тако бедно, управ онако, као кад би какав лекар, онда кад
 треба болеснику да да лек, трчао по шумама и ливадама и тражио
 траве и корење; а лекови треба увек да су готови и у приправности.

Друго, што се у књигама које се употребљавају по школама не
 држи овај природни ред, да најпре дође грађа па онда облик. Готово
 је свуда наопако: уређивање ствари иде пре самих ствари, а међутим
 је немогућно уредити нешто чега нема. Да ово покажемо само на ова
 четири примера.

15. а) **Говор се учи пре ствари;** јер се дух дечји годинама оп-
 терећује учењем језика, па се тек онда, и то Бог те свети зна кад,
 прелази на учење Математике, Физике итд. Међутим ствари су главно,
 а речи споредно; ствари су тело, а речи одећа; ствари су језгро, а речи
 су љуске и махуне. Оне се дакле и морају давати прво, најпре ствари
 или предмети, и то како за знање само тако и за сам говор.

16. б) **Онда се у самој настави из језика обично поступа наопако:**
што се не почиње с каквим писцем или добро удешеним речником него
с граматиком; а писци (па и речници на свој начин) дају грађу, а то
 су речи: а тек онда граматика даје још облик, то јест правила за гра-
 ђење, уређивање и везивање речи.

17. в) **Треће, у области свих научних предмета, или у енцикло-**
педијама, вештине долазе пре па после науке и знања, и то много
доцније; међутим науке дају грађу а не облике.

18. г) **Најпосле, правила се дају у апстрактној форми па се тек**
после објашњавају по којим примером; а ваљало би светлост да дође
 пред оно што хоће да осветли;

19. **Поправка.** Одавде се види, да се ова метода из основа мора
 очистити од грешака и то:

1. *Да се књиге и сва друга помоћна средства припреме напред;*
2. *Да се развија разум пре говора,*
3. *Да се ниједан језик не изучава из граматике него из zgodних писца;*
4. *Да реални предмети долазе пре математичких, и*
5. *Да примери долазе пре правила.*

Треће начело

20. Природа бира за своје творевине zgodну подлогу, или је припреми да буде zgodна.

III начело: Грађу ваља припремати за облик. Тича на пример не меће у гнездо што му драго него оно из чега може изићи тиче, а то је јаје. Ако би у њега упао какав камичак, она би га одмах избацила. Онда лежи на јајету и загрева грађу у њему, преврће га и чека да тиче расте докле се не излеже.

21. Угледање. Тако и грађевинар најпре одсече, што може лепше дрво на га остави да се суши, онда га искрати и одеље или иструже, онда уразни место где ће се грађевина подизати и копа нов темељ или чисти стари, ако се може употребити.

22. Тако чини и сликар. Ако му платно није добро, или основа на њему није zgodна за боје, онда га он поправља, таре, глади и свакојако угађа за посао.

23. И вртар ради исто тако. Он најпре тражи што бољу младницу од родне воћке. Онда је донесе у вотњак и засади у земљу, али је остави да се најпре прими и да ухвати корена. За тим, пре но што намести калем—гранчицу, он је поткреше на и стабло преструже, те да се хранљиви сокови не растурају, него да иду у гранчицу или пупољак који је он накалемимо.

24. Грешење. Против овога начела грешило се по школама и то не у томе, што су се у њих пуштала и блесава и слабоумна деца, (почто по моме мишљењу и она треба да се школују), него:

а) тим, што се младице не преносе у врт, то јест, што се сасвим не предаду школи, те да се они, који ваља да постану људи, не отпуштају из ње пре но што доврше своје образовање;

б) тим, што се племените калем—гранчице науке, морала и способности обично калеме пре но што се припреме подлоге или младице на које ће се оне калемити, то јест, пре но што се код слабије обдарених створи љубав према науци или воља за знање;

в) тим, што се младице, које ваља калемити, не окрешу, то јест, дух у ученика не сачува од непотребног рада, тим што ће се на zgodан начин одржавати у запту и у добром реду, те да се не растура на друге стране.

25. Поправка. По томе дакле:

1. *Ко пође у школу, нек у њој и остане.*

2. *Кад што хоће да се предаје, онда за то ваља децу припремити.*

3. *Све сметње ученицима ваља уклонити с пута.*

Јер ништа не вреди наређивати, ако се пре тога не уклони с пута све што смета да се што изврши, вели Сенека сасвим умесно. Али и о овоме у идућој глави.

Четврто начело

26. Природа се у својим делима не буни него поуздано и постојано иде напред, изводећи једно по једно.

IV. начело: Све једно, по једно, а не све у једанпут. На пример, кад ствара птицу, природа^у једно време створи само подлогу за кости, жиле и живце, у другој јој ствара месо, онда је покрива кожом, а за тим перјем па је онда учи да лети итд.

27. Угледање. Кад зидар удара темељ, он не подиже све зидове у једанпут, а још мање да одмах удара кров, него све у своје време и на свом месту.

28. Тако ради и сликар. Он не црта по двадест или тридесет слика у једно исто време, него сву пажњу своју сврати на једну. Па ако у међувремену и за другу полаже основу, или се иначе занима с њима, опет увек његов главни посао остаје она једна.

29. Тако и вртлар. И он не сади више садница на једанпут, него посебице, једну по једну, те да се и он не збуни, а и не поквари оно што природа ради.

30. Грешење. У школама је дакле било збрке, да се ученицима улази много у један исти мах н. пр. и Латинска и Грчка граматика, па може бити још и Реторика и Песништво и шта ти не. Јер ко не зна, да се по школама готово свакога часа предмети мењају? Па онда питање је: шта је то збрка, ако није ово? Кад би какав обућар имао да изради шест, седам цинела у исто време, он би их једну по једну узимао у руке и довршавао. Или кад пекар има да метне у пећ више хлебова, да ли ће их он потрпати све наједанпут или по неколико посебице? Обућар неће узимати у руке другу ципелу док не доврши прву; пекар неће метати у пећ друге хлебове докле се они не испеку и не поваде.

31. Поправка. Угледајмо се дакле на ово а пазимо да оне, који уче Граматику, не оптерећујемо Дијалектиком, нити дух који сад тек Дијалектика оплемењује, узнемиравамо Реториком, а кад са свом марљивошћу отпочнемо изучавање Латинског језика, онда Грчки може чекати итд. иначе ће једно другом сметати; јер кад се дух растури на више ствари, онда је пажња мања за поједине. То је увек имао на уму Јосиф Скалигер¹, о којем се прича, да се (може бити по савету очеву) никад није бавио са више од једне науке; и на ову је једну за неко време управљао сву своју душевну снагу. Отуда је и дошло, да је он изучио један по један не само четрнаест језика него и све науке и вештине што их дух људски зна, и то тако, да је у њима изгледао јачи од оних, који су се стручно одавали само по једној од њих. И ко је год пошао стопама његовим није се кајао.

32. Мора се дакле и по школама тежити томе, да се и ученици у једно време баве само једном науком.

¹ Француски филозоф из XVI века.

Него начело.

33. Природа почиње од онога што је најдубље.

V. начело: Најпре оно што је битно. На тици, на пример, она не ствара најпре канџе, перје или кожу, него основу за унутрашњу зграду; а ово споља дође после у своје време.

34. Угледање. Тако и воћар не намешта калем гранчице на кору споља, него под кору, или расцени дрво на у тај процеп уметне гранчицу што дубље и чвршће може и увеже је, а пукотине замаже, те да се сок не растура него да сав иде у накаламљену гранчицу и потпомаже њен раст.

35. Тако и дрво не увлачи с неба кишу и из земље влагу, којом се храни, споља кором својом него храну своју усипе на поре, изнутра. С тога и воћар не полива гране него корен. Па и животиње не прерађују своју храну спољним удовима него желуцем, који је после разашеље целом телу.

Кад дакле поступе овако и они, који васпитавају младеж, те буду заливали корен духовни, *разум*, онда ће ласно дати живота и стаблу му *памћену*, а онда ће доћи и лишће и цвет, а то је лак и леп говор и употреба спољних ствари.

36. Грешење. У овом греше учитељи, што децу, која су им поверена, развијају многим диктирањем и учењем на памет, а саме ствари им не објашњавају. А они опет, који хоће да им их објасне, не знају за меру, јер се не сећају, да као што се корен мора пажљиво откопавати, исто се тако и калем гранчице научне морају пажљиво калемити. И тако они муче ученике своје, исто онако као кад би ко хтео да расцени дрвце, па би место ножића узео батину или маљ.

37. Поправка. И с тога нек од сад вреди ово:

1. *Најпре разумевање ствари, па онда памћење, а на трећем месту говор, језик и рука.*

II *Учитељ мора знати све путеве који воде разумевању и умети водити децу по њима.* (О томе у идућој глави).

Шесто начело

38. Природа почиње од онога што је најопштије а свршава с појединостима.

VI начело: Најпре оно што је опште. На пример, кад од јајета ствара тицу, она не гради прво главу или око, једно перо или један прет, него загрева цело јаје, те се покретом, који се од тога произведе, обележе најпре основне линије тела тичјега (то јест оно што ће да буде глава, што ће да буду крила, ноге и т. д.) па се тек онда поједини делови развијају до њихова потпуна савршенства.

39. Угледање. Зидар се угледа на ово, кад најпре замисли у глави својој целу слику грађевине, коју жели да подигне, па после на хартији направи план, или модел од дрвета, па онда удара темељ и подиже зидове и кров.

Тек се сад стара за оне ситне ствари што служе за довршивање зграде, као што су: врата, прозори, патос ит.д. А на послетку долази украшавање, малање, вајарски и резачки посао, простирачи ит.д.

40. Исто тако поступа и сликар. Он не нацрта најпре ухо, па нос, па уста ит.д. него прво скицира цело лице (или целог човека) простом кредом па онда, кад види да личи на оно што хоће да нацрта, попуњава овај нацрт лаким потезима четке своје још све само у главном. Затим означава разлику између светлости и сенке, обележава јаче поједине делове и украшава их најразличитијим бојама.

41. Тако поступа и вајар кад гради какву статуу. Он узме кладу па је окреше наоколо и то најпре сасвим просто, па после све више и лепше, да се покажу и главне црте онога што хоће да направи, па онда израђује поједине делове што може најљивље и боји их.

42. Тако и воћар. Он узима само основу за читаво дрво, узима једну малу гранчицу, из које ће ускоро израсти онолико грана колико је на њој пупољака.

43. Грешење. Из овога излази, да је погрешно предавати науке одмах до самих појединости, а пре тога не направити *један општи преглед све наставе*, и да се нико не може учити тако, да се једној науци потпуно ода без обзира на друге.

44. Није мање погрешно ни то, да се вештине, науке и језици уче без основне припреме, као што се, колико се опомињем, обично чинило, кад су нас, који учасмо Дијалектику, Реторику, и Метафизику, преоптерећивали час опширним правилима, па коментарима и објашњењима ових коментара, па поређењем писаца и њиховим спорним питањима. Тако нам је исто и Латински предаван са свима својим неправилностима и Грчки са својим дијалектима, а ми јадна дерлад, зачуђено посматрасмо и ништа не знајасмо шта му то све значи.

45 Поправка. Лек против тога нереда је ово:

I. Кад се младићи одају наукама, онда се у самом почетку њихова образовања мора поставити темељ свему образовању, то јест, распоред грађе за учење мора бити такав, да оно што се после учи никад не изгледа ново него само наставак онога старог и извођење појединости. Тако и стабло, ма колико година живело, не тера нове гране, него се само оне старе разгранавују све даље и све више.

II. Сваки се језик, наука или вештина мора најпре учити у најпростијим основама, те да ученик добије *општи преглед* њен: за овим ваља давати правила и примере за даље допуњавање; и тек онда долази потпуна система са свима неправилностима, а најпосле објашњења

ако она у опште и буду потребна. Јер ономе који какву ствар схвати из основа, неће ни бити потребна каква објашњења, него ће, шта више, он бити кадар да је и другоме објасни.

Седмо начело

46. Природа не чини никаквих скокова него иде напред поступно.

VII. *начело*: *Све поступно, ништа са скоковима* И постаће пилета у јајету има својих ступњева, који се не могу прескакати нити премештати, докле пиле не порасте и не измили из љуске. Па и кад то буде, мајка га не пушта одмах да лети и да само тражи храну (а то не би ни могло), него га она храни а крилима својим загрева, те му расте перје. Па и кад обрасте перјем, мајка га опет не истерује из гнезда да одлети, него га учи најпре у гнезду да маше крилима, па онда да стане на ивицу од гнезда те да још боље размахне, па га тек онда пушта изван гнезда, и то најпре око гнезда, па онда с гране на грану, с дрвета на дрво и најпосле с једног брда на друго. Онда се тек оно само отисне у висине небесне. И сво сви ови поједини ступњеви имају свој ред, своје одређено време, па још и своје подступњеве.

47. *Угледање*. Тако поступа и онај који зида кућу. Он не почиње од крова па ни са зидовима него од темеља. И кад удари темељ, он онда не удара кров него пре њега подиже зидове. Једном речи: све што се узајамно условљава, што једно без другога не може, то се и мора распоредити тако, да једно друго потпомаже, *да једно излази из другога* и никако другојаче.

48. Тако пази на поступност у свом раду и воћар. Он најпре мора да нађе дивљаку и да је ископа, да је ореже и пресади, па онда накалеми, увеже и т. д. И ништа се од свега овога не може прескочити нити доћи пре онога што му претходи. А ако ради овако редом и полако, онда је скоро немогућно а да не буде успеха.

49. *Грешење*. Сасвим су дакле луда посла, ако наставник наставну грађу не распореди за себе и за своје ученике тако, *да једно излази из другога и да свашта долази у своје време*. Јер ако се не утврди оно што се хоће и не пронађе оно чиме се и како постиже, онда ће се лако нешто прескочити или узети пре времена и тако направити збрка.

50. *Поправка*. Од сад дакле нек вреди ово:

I. *Целокуино учење мора бити марљиво подељено у одсеке и то тако, да увек оно напред крчи пут ономе што долази после и да га расветљава*

II. *И време се мора поделити тако тачно, да свака година, сваки месец, сваки дан и час има свој посебан задатак.*

III. *Овога се реда и у времену и у раду своје морамо држати тачно, те да не бисмо што прескочили или га узели пре но што треба.*

Осмо начело

51. Кад природа нешто отпочне, она не престаје докле га не доврши.

VIII. *начело: Не одустајати од посла докле се он не сврши.* Кад тица по нагону природном почне да лежи на јајима, она не престаје с тим докле се год млади не излегу. Јер кад би и за тренутак престала да лежи на њима, јаја би се расхладила и покварила. Па и кад се излегу млади, она их још покрива докле им год не порасте перје и не могу да поднесу хладноћу.

52. Тако и сликар, кад отпочне какву слику, мисли само на то, како ће је продужити; јер се тако боље ублажују боје једна према другој и ватају се боље.

53. Исто је тако најбоље и зидање куће не претрзати, него зидати без прекида до краја. У противном случају сунце, киша и ветар квари посао, и оно што дође после не састави се како ваља; а на послетку остану свакојаке пукотине, овлажена места и несастављени наставољци.

54. Овако мудро поступа и воћар, који, кад отпочне калемљење, не престаје докле га не сврши; јер ако би пропустио да све учини одмах и навреме, калем-гранчица би му се осушила и биљка би пропала.

55. Грешење. Мора дакле бити штетно и кад деца по неколико година или месеца иду у школу на после на дуже време престану и баве се другим пословима. Исто тако и кад учитељ отпочиње с ученицима час ово час оно, а ништа не изведе озбиљно до краја. На послетку и кад једнога часа не предузима нешто извесно, одређено, те да дух расте кад му појединости долазе. Није дакле узалудна ономена, да гвожђе ваља ковати док је вруће; јер кад се охлади, залуд ћемо га чекићем ударати; с тога се оно поново мора метати у ватру, а то ће извесно бити с губитком и у времеу и у гвожђу самоме. Јер што се чешће у ватру меће, више од њега иде у штету.

56. **Поправка.** Из овога излази:

I. *Онај, који се преда школи, мора и остати у њој докле се год не пушти у општим знањима, моралу и побожности, те да се може пустити из ње.*

II. *Школа ваља да буде на каквом мирном месту, подале од вике и онога што може дему да расеје.*

III. *Утврђени ред у раду ваља продужавати без прекида.*

Девето начело

57. Природа марљиво избегава противности и оно што је штетно.

IX. *начело: клони се супротивности.* Тица, кад лежи на јајима, не допушта ни ветру, ни киши, ни граду у гнездо. Она тера и змије, и грабљивице, и друге непријатеље.

58. Угледање. Тако и зидар чува јанију, креч, цигле колико може више у сухоти и не допушта да се оно што је већ озидано оштети и поквари.

59. И сликар не допушта да му на тек обојену слику духа хладан ветар, ни пада велика топлота, ни прашина, нити да је ко додирује рукама.

60. А да младу биљку не обрсти коза или зец, или је не сломи ветар, воћар је ограђује кољем или прућем.

61. Грешење. Не ради се дакле паметно, кад се младежи у почетку ма каквога учења одмах износе противна мишљења, то јест, кад се доведе у сумњу кака ствар баш онда, кад дух ваља да је прими. Јер, зар то не значи повући младу биљку из земље управо онда, кад она хоће да пусти жиле и ухвати корена? (Истина је што вели Хуго: „Нико неће доспети до сазнања научних истина, ако му се оне одмах у почетку буду износиле са сумњом“). Тако исто грешти се и кад се младеж не чува од рђавих, неразумљивих и саблажњивих књига као и лошег друштва.

62. Поправка. С тога се препоручује ово:

I. *Деца не треба да се служе никаквим другим књигама, до онима што служе као помоћне у њиховом разреду.*

II. *Ове пак морају бити такве, да се с њим правом могу назвати левковима мудрости, наравствености и побожности.*

III. *Лоше друштво не сме се тражити ни у школи ни у близини њеној.*

63. Завршетак. Ако се на све ово буде пазило марљиво, онда је готово немогућно а да школе не постигну свој циљ.

Београд 1905.

Ј. М.

СЛОВЕНЦИ И ЊИХОВА КЊИЖЕВНОСТ

СКИЦЕ

Ивана Пријатеља

Г Л А В А

Одломци.

Прастарим путем народа дуж Саве и Дунава, којим су се многи народи срећно докопали Италије, дошли су у VI веку и Словенци, заједно са својом југословенском браћом и као предстража њихова, дубоко су продрли у Алпе. Они су дошли у војничким одељењима под

предводништвом кнезова и зацело би продрли и даље у Италију, да се у јужним Алпима не одупреше јача немачка племена. То показује да Словенци нису били одвећ многобројни, да су већ сачињавали засебну народност и да су били изгубили чувство националне солидарности са својим најближим рођацима Хрватима, који су са свога пута скренули у римску Далмацију. Поједина одељења Словенаца продреше дубоко у Алпе, долином Енса, Трапа, Штајера, Кремса, па чак и преко Дунава. Тасило I, баварски војвода, победи их 594. године и тиме им уби вољу за дутањем. Па ипак, ни после тога нису престали судари с Баварцима, и већ 610. год. би крвава битка са новим суседима код Аргонтума (Инихена у долини Пустера). После тога заједно са Аварима осмелише се да нападну на Италију у јужним фријулским долинама, али их Лонгобарди, вичнији оружју, одбише неколико пута, како од престонице Чивидале, тако и од малих утврђења, подигнутих специјално против њих између Чивидале и Ундије. И тако су се морали задовољити само погледом са планинских коса на обетовану земљу.

Даље, у вези с Лонгобардима, историја најпре спомиње словеначку Хорутанију. Арнефрит, син у боју погинулог фурландског војводе Дуна, из страха од Лонгобардског Краља Гримолада (662—671), бежао је „словенском народу у Карнунт, који накардно називају Карантан“ (Шав. Так.). Словеначка Крањска спомиње се први пут поводом ратова, које је водио Лонгобардски војвода Ратхис (738—749) са Словенцима у „Крањској, отаџбини Словена“. Оне Словенце, што су се помакли у фријулске равнице, покорише Лонгобарди. Остаци од њих сачували су се и до данас (Млетачки Словенци и Резјани у Италији). Док се у оно време њихов језик чуо на лонгобардском двору а фријулски принчеви каткад састављаху на њему и стихове, дотле су данашњи Словенци лишени сваког права у националном погледу. Најраније су потпала под туђинско господарство она племена која су зашла најдаље. Није скоро боља судба постигла ни већи део осталих. Већ врло рано мала словеначка насеља, која су продрла далеко у алпске долине, понемачи салцбуршка црква (св. Петра) помоћу свога хришћанства и тиме их одсече од тела — живе компактне масе у Коруској, Крањској и Западној Панонији, главног дела Словенаца. А ови последњи излагали су се свима страхотама аварске „зверске суровости“ (Фредегар). Тада је Борут више волео да приклони своју главу пред Баварцем и његовим крестом, него да и даље животиари у разбојничком друштву суровог Азијата. И, заиста, одавна је већ било време склонити се под заштиту европске културе. Наиме, после неколико десетина година уздиже се франачко племе, које је највише од свих Немаца учинило користи хришћанству, подвласти Баварце а с њима и Словенце и под предводништвом Карла Великог (чије је име у Словена постало идентично са именом Краља) одлучно покуша да прекине појас аварских

многобожаца, који је описивао средњи Дунав. Кад, по смрти свога брата Карломана, Карло поста самодршцем Франака, Словенци су већ били његови најпокорнији поданици и помагали су му (војвода Војмир) у освајању аварског богатства, у чијој подели ипак нису учествовали. Карлови маркграфи управљали су Словеначким народом, чије су се општине под утицајем феудалне администрације поступно распадале. Карло остави скоро покороном народу неколико његових кнезова и установа. Али су ти кнезови потпуно зависили од марграфа; њихово се кнежевско достојанство сводило на дужност извршног чиновника. Кад се пак хрватски кнез Људевит не хте задовољити влашћу, коју су му Франци оставили, и отворено се побуни против фријулског маркграфа Кадолаха, кроз учмале удове суседних Словенаца у Крањској и Корунској још једанпут пројури електрична струја. Они се скупише под заставу хрватског кнеза Сиска и удруженим снагама до ноге потукоше три франачке војске. Али Људевит би побеђен, не непријатељским мачем, већ гадним лукавством свога рођака, и Словенци се морадоше вратити под мреки франачки јарам. Поново морадоше да изгубе своје кнезове, а по том и своје племство. Па ипак је тај „сељачки“ народ умео да сачува прастару церемонију постављања кнезова, кад је новоизабрани кнез давао свечано обећање на словеначком језику, да ће бити праведан судија и заштитник удовица и сирочади. Кад је 1224 год. немачки минезенгер Удрих фон Линхтенштајн, на путу из Млетака у Чешку, пролазио кроз Хортунују у Венерину костиму, био је поздрављен од словеначких племића речима, које су унесене у његову песму „Frauendienst“: „Buge was primi gralwa Venus“ (Добро дошла краљице Венеро!), а војвода од Спонхајма при ступању на престо држи се народне церемоније; аустријски пак војвода Ернест Гвоздени последњи је ступио на престо по старом обичају 1414 год. у Цолфелду. Од тада већ ништа није сметало владајућим кнезовима, — у осталом, то им се није бранило ни раније, — да прекину сељака, који би им се обратио за помоћ или са жалбом, речима: „ја не разумем твој језик“. Народ би лишен сваког гласа, он поступно изгуби свако интересовање за опште ствари; одрече се свега и дужан је био само да обрађује земљу, као веран слуга свога господара. Због административне распарчаности земље несташе сваког-осећања заједнице, ишчезе јавно мњење, које чини да људи не забораве један другог и да се интересују један за другог, — народ се претвори у етнографске одломке.

Једновремено са изгубљеном слободом народ је добио на дар од својих господара хришћанску веру, да би тим лакше и трпљивије сносио тешке ударе судбине. То су заиста били чврсти карактери, кад нису хтели да промене своју слободу за хришћанску смиреност, те подиглоше оружје против туђинских апостола. Најзначајнији по размерима

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNI

устанак против хришћанства, управо рећи против туђинаца, био је за време баварског војводе Тасида II и његова словеначког вазала; Валгуна 772. год.; ипак би угушен и сврши се са разочарањем, које је највећи народни песник (Прешерн) спојио са својим те створио Словенцима њихов најбољи епос. Од тада словеначке земље постадоше најблагодарније земљиште за мисионарску радљивост честољубљивих и жељних имања црквених кнезова. Најбоље су се користили околностима најдалековидији и најенергичнији политичари алпских земаља — салцбуршки епископи. Они раширише хришћанску пропаганду од Пустертала до словеначких крајева око Блатног језера. У томе су им помагали баварски херцоци, поклањајући им богата имања у словеначким земљама. Те су земље они насељавали немачким колонистима и тако су раздвајали Словене и понемчавали их помоћу својих немачких попова. Ови су последњи, ради олакшања своје мисионарске активности, подигли у земљи многе манастире, од којих две тврђаве хришћанства, Инихен у Пустерталу, — на срамоту подигнут на месту словеначког пораза, — и Кремминстер у Горњој Аустрији — беху најглавнији расадници мисионара. На издржавање њихова духовништва поклањали су баварски херцоци словеначка села и породице. Под таквим погодбама њихов посао морао је да донесе плода. Може се рећи, да је германизација северних словеначких области била дело салцбуршких епископа. Та је њихова заслуга била оцењена кад су као награду, у главном за свој мисионарски рад међу Словенцима, добили архиепископски чин.

На југу је узео главног удела у обраћању Словенаца у хришћанство аквилејски патријархат. Доцније, кад у почетку IX века он ступи у конфликт са салцбуршким мисионарима, Карло Велики одреди, да у будуће границом међу сферама утицаја обеју цркава буде Драва. Даље су огромног значаја имале владавине немачких епископа Фрајзингенског, бриксенског и бамбершког, јер су бригу о душевном спасењу својих многобројних поданика преносили на своје свештенике. На тај су начин Словенци били обраћени у хришћанство раније од свих Словена, а при том су у националном погледу претрпели врло озбиљан губитак. Туђинска хијерархија и латински обред били су већ пустили дубок корен у целом народу, кад поглавару савременог народа у Моравској, Растиславу, паде једна од најгенијалнијих идеја, какве су се икад родиле у глави словенских владара, — идеја Велике Моравске с независном словенском државном црквом. Да је та идеја била остварена сто година раније са напорима у пола мањим од оних, који су се сад морали употребити, она би ујединила западне Словене. Два словенска апостола Кирило и Методије дођоше у Моравску. Њихов усев дивно израсте и обећаваше да распе око себе врло богат плод. Словенска црква прећаше да се распростре међу све за-

WWW.UNIBS.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

падне Словене на рачун салцбуршког архијепископата. Најисточније крило Словенаца око језера Блатна, које је чинило мост између јужних и северних Словена, и које је добило Хришћанство из Салцбурга за владе кнеза Коцеља, господара Блатна, већ поче показивати наклоност словенској цркви. Бојећи се да не изгуби владавину салцбуршко и пасавско духовништво напреже све своје силе, не заустављајући се ни пред најнижим средствима, да уништи дело Кирила и Методија. То им је и испало за руком, захваљујући Растислављевој несталном наследнику-Свјатоплуку. Последњи удар великоморавској држави, а према томе и словенској цркви, нанесе појава Мађара у Панонији, који освојише те земље и на тај начин коначно разделише јужне Словене од северних. Потпуно тачно назива Палацки тај догађај највећом несрећом, каква је икад могла постићи Словене. Словенска литургија умуче; у многим новоподигнутим црквама одјекнуше латинске химне из уста немачких свештеника. Да би се олакшало извршење најпрече дужности — посла душевног спасења, бише преведене на словенски језик исповедне молитве а без сумње и „Оче наш“. Примерак првих као најстарији споменик словеначког језика, тако зван *Фрајзингенски одломци*, сачувао се до наших дана. Историја њихова постанка најбоље објашњава онај карактер, који је словенска црква имала међу Словенцима. Текст одломака написан је по немачким исповедним молитвама. У Баварској и данас народ понавља за свештеником речи молитве у тој истој редакцији. Сем тога, они показују очевидне и неоспорне трагове старог црквено словенског језика и, како исповедне молитве тако и говор пред исповест, показује се такође у старо-црквенословенским споменицима, који су их добили, по свем изгледу, из Паноније, — доказ да словенска литургија у Панонији и Великој Моравској није остала без утецаја на западну туђинску црквену организацију. Споменик се датира из IX или X века.

Почевши с X веком, словеначка земља постаде предметом најразноврснијих деоба и поклањања. Будући поприште ратова користољубивих Млечана и многобројних ситних ратоборних кнежића и васала. Њу су стално комадали, у главном Отони, на онакве васале, како је и на какве је то захтевала стратегија. Према географским погодбама беху подигнуте тврђаве, ну при томе се није водило рачуна о интересима народа. Различни господари тих малених „марака“, које су стално мењале своје границе: Корушке, Крањске, Штирске, Горице и Истре водиле су порекло из грофовских породица Епенштајна, Спихајма, Штајера и Андек-Мерана; независно су управљали својим областима и грофови Горице, Цеља, Ортенбурга и Петаве, јер су само признавали цара и учествовали у немачком рајхстагу, али су самостално купили данке, закључивали мир и рат, ковали свој сопствени новац и вршили дужност врховних судија у земљи. Судије су били и

од њих зависне снахије, највећим делом такође Немци. Веома моћан био је и аквилејски патријархат. 1000-та година са њеним хиљадастичким покретом увећа његове владавине до огромних размера. У XIII веку патријарси се улетоше у дуготрајне ратове с Млецима, који раширише своје границе на рачун патријархата. Сем тога моћ Аквилеје ослабише и хабзбуршки херцози, који се утврдише у Крањској и поступно присвојише себи велики део словенских земаља.

Све те промене нису се готово тицале самог народа; то је био посао високе господе, а она се тада још није прибирала из редова за земљу прикованог народа. Али у брзо наступи време, кад затреба озбиљна помоћ и самог народа, и које се тицало и најнезатнијих људи: време турске најезде. Османска поплава прели цело Балканско Полуострво и њени вечито немирни таласи већ почеше допирати до алпских страна. У то време, кад су се више власти забављале каквим било споредним пословима а племство се затварало у своје замкове, прост народ, који је живео у равницама, био је предан на милост и немилост фанатичном Христовом непријатељу. Он се и сам мораде латити оружја. Окруживши зидовима своје цркве на брежуљцима, он их претвори у утврђења (*taborigi*). Осећање заједнице пробуди се, народ прилаше одушевљење у своме патриотском послу, тражаше себи савезника, саветоваше се с њима и духовно се подиже до велике идеје о одбрани отаџбине. Ово доба опет за неко време споји раздвојене делове; кроз организам пројурн струја енергичног духовног живота и народни дух мораде донети плода: *он створи народни еп*. Јер народна песма беше једино поље рада за човека, који је само знао да рукује пољопривредним оруђима. Да држи перо знао је само туђинац, дошљак писар у снахином замку. Словеначке епске песме о ратовима с Турцима групишу се око имена мађарског краља Матије Корвина (*Kralj Mathijaž*) ну оне се, по свему изгледу, јављају само као одјек славе његова оца, знаменитог турског победиоца Јања Хуџудија. Гласови о његовим херојским делима и тамновањима по свој прилици су дошли, захваљујући оној удози, коју су играли цељски графови, — ти „словеначки херцози“, — како у животу оца, тако и у животу сина: са својим словеначким ратницима учествовали су у ратовима Мађара с Турцима. Још у средини XVI века, на те песме „*De Mattia re d' Ungheria*“ обратио је пажњу фурландски историк Николети, који ма да спомиње и друге народне јунаке, ипак им не зна имена. Али он нарочито истиче „*lodi di Christo e de Beati*“.

И тако на свршетку средњег века народ већ беше истиснут из друштвеног живота. Он побеже у кршеве и мршаву земљу начини плодном. Ту је сачувао своју словенску индивидуалност скоро неповређену, — свештенство његових доцнијих народних епархија говорило је с њим на његовом рођеном језику као и судије (сачувано

је неколико *формула заклетве*, које спадају у најстарије споменике словеначког језика) — тамо је чекао оне дане, кад ће га тихи, хуманистички поклич просвећености и громогласне трубе романтике пробудити за нови живот. Блиско сродан по језику са својим суседима на југоистоку, Хрватима, раздeљен на пет дијалеката, који се не разликују много међу собом, тај народић живљаоше у тесном додиру са својим домаћим и породичним божанствима — богињама судбине, — на срећној граници између хладног гранита Алпа и веселог, сунчаног и пуног живота југа Адрије, сједињујући у себи преимућства и једног и другог. Ма да му је, можда, многовековно ропство и оставило у наслеђе ропске мане: малодушност, оскудицу самосталности, мржњу на странце, ипак његов природни таленат одмах се показа, чим му поста могуће да слободно и без сметњи подигне свој глас. — О словеначком народу поче се говорити од тада као о сељачком сталезу. И ако су Словенци живели на једном од најживљих трговачких путева између Италије и Немачке, и ма да је и талијанска и немачка култура оставила на народу неизгладивих трагова, ипак се сâм Словенац, истину говорећи, није никад пуштао у ту трговачку реку, која је дубоко просецала његове крајеве. И та је околност не мало допринела томе, да је народ сачувао свој језик у сразмерно чистом облику. А да су из тог сељачког народа многи постали трговцима и племићима, то би се он потпуно слио са вишом наносном класом своје земље. „Племићи и трговци говоре талијански,“ — укратко саопштава крањски хроничар Валватор (1689). И ако тесно везани с Немцима, та су господа ипак више волели да говоре талијански него ли немачки, јер је трговина привлачила у земљу талијански елеменат, док се немачки племићски елеменат повлачио на друго место. Надмоћности талијанског језика припомога је и та околност, што је племство добијало образовање готово искључиво у Италији. Сем земљорадњом народ се бавио и индустријом, не само ради подмирења својих потреба, већ више као граном домаће привреде. Знатан део Словенаца и данас иде у туђе земље са производима своје домаће индустрије. Први писац словеначког народа Трубер (1562) овако карактерише свој народ: „Становници доње Крањске имају карактер и обичаје потпуно једнаке са карактером и обичајима Хрвата и Срба, који су побегли од Турака к њима из Турске. Они Словенци, који живе у *Карсту*, у горичком графству и Истри по карактеру и религији приближују се делом Хрватима а делом Талијанима. Они пак Словенци који живе у *Крањској* (Горњој Крањској), *Доњој Штирској* и *Хоруганији*, по обичајима и карактеру највише личе на Немце, одевају се по немачки, с том само разликом, што жене носе на глави необично дуга покривала. Више земаљске власти, старци, племство, витезови и аристократија знају лепо да говоре немачки, латински и талијански. Па и многи грађани, свештеници и калуђери

говоре немачки. *Тамошњи пак прост народ говори само словеначки.* То је добар, поштен, веран, праведан, послушан, гостољубив и кротак народ, који се спрема свих пријатеља и спрема свакога понаша пријатељски и благонаклоно. Необично је религиозан и често иде на хаџилук у Рим, Лорето, у Остинг, у св. Волфганг у Баварској и сваке седме године у Ахен у Холандску. Он је подигао и још подиже сем парохиских цркава готово у сваком мајуру, на брдима и живописним ливадама, у шумама и шумарцима велике цркве, често пута по две једну уз другу, тако да је у многим парохијама подигнуто по 24 цркве и поред тога мноштво капела“.

То религиозно расположење народа заслужује пажњу; оно чини једну од његових основних црта, која налази себи објашњења у његовој историји: црква је била једино место, где је народу био обезбеђен његов језик, она је била местом његових скупова и местом утехе у тешкој невољи. Далеки хаџилуци, које народ и сад чини са таком љубављу, објашњавају се не само аскетском тежњом да откупи своје грехове далеким путовањем, већ и природном народном љубављу за путовањем. 1493 године грађани Љубљане и Крања шта више подигоше у Ахену бенефицијат са словеначким свештеником, у главном за словеначке хаџије. Најстарији докуменат (VIII—IX век), на ком је словеначки народ први пут записао своја имена, јесте *Јеванђеље св. Марка у Чивидале*, и носиоци имена су хаџије. Поред већ споменутих фрајзингенских одломака сачувале су се у манастиру Адмонту старе црквене молитве: *Ove nau, Ave maria, Confessio fidei*. Из прве половине XV века води порекло *Confessio generalis с ускрићом песмом и Salve regina*. Као што су фрајзингенски одломци постали на основи немачких исповедних формула, слично томе и чешки су текстови, помоћу старо-црквенословенских превода, утицали на прву словеначку песму.

Све су то били тек покушаји, само помоћна средства за свештенство, које се бринуло о душевном спасењу свога стада, само замршени потези писаљке, којом је управљала неспретна детиња рука. Требало је у земљу унети велику идеју, помоћу које би народ морао се размахнути свом својом снагом и проговорити мушким гласом. И та се идеја јави с учењем витенбершког доктора Мартина Лутера.

II ГЛАВА

Реформација и католичка реакција

XVI-то столеће дубоко усколеба словеначки народ. Суровије од стихиских невоља: куге, глади, скакаваца мучили су га Турци, а још више, него од Турака, који су се јављали и ишчезавали, трпео је народ од спахија, јер су они живели у земљи и сељак је био предан њиховој самовољи. То је довело до устанка угњетених. Словеначки

WWW.UNI.NS.BS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

сељак уједини се са хрватским и удруженим снагама, на челу са „сељачким краљем“, сељачка војска јуриши на тврђаве. Ипак сељачко оружје, које се навикло само да реже добродушну земљу и да сече трпљиво дрво, беше немоћно справ високих зидова замковских и гвоздених војничких оклопа. Сељаци, као стада оваца, бише у гомилама натерани к реци и — да би се уштедио племенитим витезовима посао вешања — бише побацани право у воду. Само „краља“ Губеца жељно призора племство удостоји процеса у облику ужасне шале: у Загребу, на тргу пред саборном црквом св. Марка метнуше га на усијан гвоздени престо а истом таквом круном крунисаше..... За народ настаде тешко време, али његови снажни протести и горке тужбе ишчезаваху над знојем орошеним му пољима. Само два очајна јаука промакоше у књижевност: сусрећемо их у једној немачкој песми (штампаној 1516 год.) и они представљају прве штампане словеначке речи.

Ти страшни удари раничистише пут Реформацији. Заплашен, покривен са хиљадама рана народ, коме је крв истицала, лежећи већ на самртној постељи, очекиваше лека само од сасвим новог открочења. Народ који је остављао своју земљу само због побожних хаџилука, који је украшавао сваки брежуљак црквом и свако раскршће капелом, могао се надати да ће добити помоћи само у области религије. Ипак су се проповедници реформације обраћали не простим људима, већ пре свега племству, свештенству и грађанству. Ну и овде је земљиште било дивно припремљено за њихово семе: њихове ватрене речи нашле су отворене и срце и уши. А отворио их је *хуманизам*. Још не много пре тога казао је велики аустриски хуманист Енеј Силвије, да је Аустрија врло неповољна земља за хуманизам, и у својим „свескама“ чезнуо је за Италијом, обетованом земљом хуманиста. Ну пре него што му је пошло за руком да испуни своју ватрену жељу, урадио је у свом „изгнанству“ толико много и толико важног, да је, напослетку, његов улазак у Италију био у исто време улазак у Ватикан. Он откри Аустрији идеале хуманизма, који је нашао у Цару Максимилијану заштитника, и који се брзо прилагодио земљишту. Оживе и рашири се интересовање за наукама и уметностима, људи се дрзнуше да прекораче границе црквене схоластике и да се врате Грцима и Римљанима. Поникоме школе (у Љубљани 1565 г.), знање је требало да постане општим и да да људима оно што им је диктовала вера у писану реч. Празновирице изгубише своју важност. Максимилијан I, тај „последњи витез“, трудио се чак да уведе „општи језик“, — разуме се, пре свега, немачки, на коме је и сам чинио песничке покушаје. У осталом, као прави хуманист, знао је и друге језике: говорио је чешки, а за свога учитеља словеначког језика узео рођеног Словенца Берлогара, који за њега написа словеначку граматику и речник. У његову хуманистичку пратњу спадао је и „Archimusicus“ Ђорђе Слаткоња из Љубљане, кога

постави за бечког архиепископа. Због тога, што је члановима свога дворског хуманистичког круга давао високе положаје у провинцији, сву царевину преплавише хуманисти. На пример, из Максимилијанова двора би послан за епископа у Трет Петар Бонопа. Хуманистичко изучавање срдечно прихвати и распространи и словеначко свештенство. За то нестале сваке искључивости; хоризонт се рашири; ослаби схоластика; интересовање за озбиљна занимања, особито за језике, расло је с дана на дан.

Хуманизам постаде помоћником реформације: док су црквени кнежеви ћутке трпели прве кораке новог учења, племство га је, напротив, примало са раширеним рукама и сталек га је чувао са упорном сталношћу. У алпске земље почело је продирати евангелистичко учење већ у првој половини XVI века, без обзира на то, што су му се владоци земље увек одуширали. Кад је Фердинанд I по бриселском уговору ступио 1522 г. на аустријски престо, у алпским земљама било је већ много протестанских проповедника, као што је показала црквена ревизија 1528 године у Штирији. Проповедници, школски учитељи, немачки ваганти донесоше у земљу Лутерове књиге и нађоше врло енергичну потпору код јаким земаљских аристократских породица. Све забране строго католичког владоца беху узалудне: није било готово никог, ко би их извршавао. Томе је припомогла и та околност, што, због великог опадања бечког универзитета, жељна знања младеж поче ступати на универзитете у Тибингену, Витенбергу, Лајпцигу, откуд доношаше кући Лутерово учење. Поред тога су млади Словенци и Хрвати имали својих земаљака и заштитника на високим положајима у Виртенбергу. На тибингенском универзитету држао је предавања Матија Гарбицијус (Грбић), који је у младости посеђивао Лутерову кућу у Виртенбергу. Он је помогао своме земаљаку Флаку Илирику да добије за асистента на истом универзитету. И сам војвода Кристоф довео је са собом из Беча свога учитеља, Словенца Михајла Тиферна, који му је помогао својим знањем земаљског језика, да побегне из аустријске тамнице. Доцније, кад Кристоф задоби своја права, те поста војвода Виртенберга, постави свога ментора за канцелара. Тифери је умро 1555 год, а све своје имање оставио је војводи, који са 2520 форината основа за Тифернове земаљке стипендију „Tifferrum“ са четири места, којом се од 1558—1600 год. користило 50 Крањака.

Душа словеначке реформације био је *Примус Трубер* (1508—1586). Он и његове творевине стоје у средини покрета; с њиме је поницао и пао (словеначки) протестантизам. Родом из Рашице у Доњој Крањској, он је — млади син сељака и грквењака — прво похађао школе у Ријеци (Фијуми). Своје учење наставио је у Салцбургу а завршио у Бечу. Тако је знању свога родног језика придружио знање талијанског и немачког, и у тешким годинама гођења могао је подједнако смело

ступити као проповедник и у Трсту и у Витенбергу и у Љубљани. У Бечу га узе себи хуманист Петар Боноац и васпита у њему свештеника у хуманистичком духу. Добивши место капелана у Цици, убрзо се показа верним учеником бечког хуманизма и свога заштитника Боноаца: врло ревностно проповедаше против сваког сујеверја у народу, који до тада не одузимаше пастирима ни једне ноћи сна. Љубљански каноничи Мертлић и Драголић дозваше га у Љубљану и као проповедник саборне цркве он задоби врло велику популарност. Још тада се показа као протестант: нападаше на целибат.

Због тога се изложи репресалијама од стране љубљанског епископа Раубера и би премештен у унутрашњост. Ипак га Рауберов последник Каџијанер врати опет у Љубљану и постави га за каноника и словеначког проповедника. Од тада његову катедру просто опсађиваху како аристократи тако и грађани. Други по том епископ, Текстор, био је дворски проповедник и духовни отац Фердинанда I. Живећи увек далеко од своје дијецезе, на двору, он наговори краља да истера све протестантске проповеднике из Крањске. Трубер побеже у Трст, а по том, кад све молбе сталеза не имадоше успеха, у Нирнберг и Ротенберг — на Тауберу, где доби капелу за проповеди. Тако насилно одвојен од отаџбине, живео је, непрестано мислећи на свој „бедни, добри народ.“ Да би остао с њим у заједници, намисли да пише на словеначком језику, „на ком се до сад није писало.“ 1550. године изда своју прву књижицу „Катехизис“, штампану немачким словима, али јој је морао додати и кључ — „Азбуку“. С великим страховањем посла у отаџбину прве словеначке „књиге.“ Ни једном се није усудио да означи место издања својих књига, а још мање своје име. Он се потписивао „Phylopatridus Illyricus.“ Обе књиге бише прихваћене с великом радошћу. Тај успех охрабри га и он намисли да изда још бар Пстилу и цело Свето Писмо. Али је за то требало много и новца и времена; међу тим као нови пастор у Кемптену, где је био премештен 1553. није располагао у изобиљу ни једним ни другим, нарочито од како је био узео у своју кућу болесног хрватског клирика Стефана Консула, те га је морао лечити. Овога је довео из Истре у Витенберг енергични и неуморни Вергерије.

Петар Павло Вергерије, ватрен Италијанац, некад најубедљивији католик, папски нунције и љубимац папе Павла III, изврстан дипломата, искусан правник, још раније једном походио је Немачку и узалуд покушавао у Витенбергу да обрати Лутера на прави пут. Сад пак (1553) појави се у Тибингену као епископ Сапо d' Istria и као лутеран осуђен на изгнанство. Вергерије је био човек, коме у његовој религиозној ревности ништа није изгледало немогућно. Као прави тип фанатичког протестанта, писао је против „Patrem sanctissimum“ на латинском, талијанском и немачком језику. Али се он тиме није задо-

вољно, — зажели, да сви народи читају његове јетке сатире. Хрватски јези сам мало знао, али за преводиоца на тај језик узе Консула, који је знао и глаголицу и ћирилицу. Ради издавања књига пресели се 1558 год. са Трубером у Улм. Идуће године отпутује у Пољску, и у своја четири дијалога жестоко напада пољског кардинала Гозија („Deutschpole“), за то што је забранио да се чита Библија на пољском језику. У полемици с кардиналом он предлаже, да се састави заједнички словенски књижевни језик и да се на њ преведе Библија. Ма да је тај план морао напустити, ипак је због њега обилазио немачке кнежеве и скупљао новац за издавање књига на разним словенским језицима. И прво издање било је Труберово дело: Јеванђеље св. Матеја (1555 г.) а трошкове око њега узе на се сам војвода Христовф. Књига је носила иницијал и Труберов и Вергеријев (овога последњег шта више на првом месту) и у предговору препоручују се молитвама читаоца. Ма да Вергерије није ништа више учинио за књижевност, до то, што је у новом издању „Катехизиса“ и „Азбуке,“ унео „Оче наш“ на талијанском, ипак је његово име фигурирало свугде поред Труберова имена. Трубер је шта више писао и предговоре у име обојице. Такав поредак није могао дуго трајати, и није прошло ни година дана а пријатељство се између Трубера и честољубивог и властољубивог Вергерија поквари. Тад се Трубер још више приближи Хрвату Стефану Консулу, који 1557 год. поче преводити његове књиге на хрватски. Те исте године Трубер наштампа први део Новог Завета и Постилу. Преко Стефана Консула упознаде се с бароном Унгнадом. Као сви новообраћени беше и *Јован Фон-Угнад* човек, готов да за своје учење поднесе сваку жртву. Добивши војно образовање, живео је дуго времена на двору Максимилијана I и на тај начин прошао је кроз хуманистичку припремну школу за протестантизам. Његова сјајна службена каријера довела га је у словеначке крајеве. Будући од 1534 год. царски намесник пет унутрашњих аустријских, словеначких и хрватских провинција, он их, као врховни заповедник војске, заштићаваше од Турака. 1544 год. због својих религијозних убеђења остави свој положај, напусти све своје владавине и пресели се у Витенберг где је уживао друштво Филипа Меланхтона. У 1559 год. видимо га са војводом Христовфом у Тибингену, где је био примљен с почастима, као прослављени победилац Турака. Војвода му поклони кућу у варошици Ураку, тако звани „Mönchhaus,“ у којој је давао уточишта словеначким и хрватским реформаторима, и у којој је основао прву југословенску штампарију, богато снабдевену латинским, глаголским и ћирилским словима. 1561 год. штампарија поче свој рад. Унгнад прими у свој дом Стефана Консула и Антона Далматина, старог глагољаша, који се свесрдно одадоше на превођење. Што би они превели, то се сместа носило у штампарију: у тој истој кући радили су слагачи, коректори и комен-

татори. С југословенским земљама Унгнад је био у сталној вези: с њиме се дописивали многи проповедници, који су ишли из села у село. Још се марљивије дописивао с људима на високим положајима у целој Немачкој. Он, који је био учасник турских ратова саопштавао је своју намеру, — да просвети јеванђељем не само бедне Словенце и Хрвате, већ да обрати чистим учењем чак и дивље Турке, — разним херцозима, кнежевима и курфиретима, Ланд- и маркграфима, славним великодостојницима и часним „оцима градова“ целе Немачке. Тражио је од њих помоћи, јер свој новац већ беше потрошио, и молба му није остала неуслишена. Ускоро му послаше штирски staleжи 200 форината, браниборски херцог 100 форината, саксонски курфирст 200 форината а за тим дуг низ вароши као: Нирнберг, Улм, Кемптен, Менинген, Линдау, Штрасбург итд. Унгнад савесно подносише рачуне од примљених новаца, које овераваху ректор, регенти и доктори тибингенског универзитета. — За Трубера у то време настадоше опет његове Wanderjahre. 1560 год. издаде други део „Новог Завета“ и посла га чешком краљу Максимилијану као доказ, да није ни фантаст ни јеретик. Његове књиге нађоше љубазан пријем код краља, а и у Крањској се тако допадоше, да га поставише за проповедника у Љубљани. Пре но што ће отићи у свој завичај, Трубер посети штампарију у Ураку и нађе је у највећем нeredу, који је направио Вергерије интригујући против Трубера, благодарећи напраситом Скалићу. Ту дође из Љубљане пуномоћник staleжа, да га допрати у Крањску. До самог Крања беху му изашли на сусрет љубљански грађани: читавих десет недеља проповедао је с катедре мушким и женским на словеначком и немачком језику; за тим узе одсуство и врати се у Тибинген. Тамо би дочекан од Унгнада са свим хладно, — наишао је на другу интригу, која је долазила од његовог пријатеља Консула. У јуну идуће године Трубер се пресели у Љубљану. Ну ту се опет обновише гоњења. Протераше га из земље, потом опет позваше епископу, да би оправдао своју веру. Доби велику новчану помоћ од staleжа, који саопштише цару Фердинанду, да ни сам епископ није нашао ничега подозривог у Труберовом говору, и да је њихов проповедник оличена скромност, савесност, искреност и побожност.

1564 године ступи на престо унутрашњих аустријских земаља ерцхерцог Карло и изабра себи за престоницу Грац. Он забрани Труберу да проповеда на словеначком и сасвим га протера из земље. Трубер се врати у Витенберг, доби за пастора у Лауфену и ту сврши превод псалтира (1566). Исте године пресели се као пастор у Дерединген, да би био ближе штампарији и универзитету. Ту је остао до саме своје смрти (1586). Само једном га савлада туга за завичајем. Он се појави у Љубљани, али је мораде одмах напустити да не би причињавао непријатности staleжима. Од тада се задовољио Дередингеном,

прпећи утехе у раду. Ту је у тишини радио, издајући своје канционале и календаре, припремајући нова издања својих ранијих радова, нарочито Новог Завета, и превodeћи Лутерове „Домаће Постиле.“

Трубeр је писао без граматичких претензија; исто тако није обраћао велику пажњу на граматикy. Од самовоље у употреби језика чувао га је добар слух, темељно знање матерњег језика и намерна тежња да се ограничи само на свој дијалекат. Први граматички мислилац био је *Себастијан Крељ* (1538—1587), који је учио код Флакција Илирика и 1565. био помоћник Труберу у његову проповедничком раду у Љубљани. Он је издао 1567 год. Спаненбергову Постилу, у којој је, како у погледу на правопис, тако и на језик, обратио пажњу на интересе великог дела Словенаца и Хрвата. — Он је чак сањао о увођењу „прекрасног ћирилског писма.“ Граматичар реформације, а такође и први, који је нормирао словеначки језик, био је *Адам Бохорић*, који је 1564 год. радио по упуству Меланктоновом („praeseptor meus perpetuo observandus“) у Витенбергу и 1566 год. био позван за управитеља недавно основане сталешке школе у Љубљани, јер је уживао репутацију најбољег познаваоца словеначког језика. Написао је уџбеник „Elementale Labascense cum nomenclatura trium linguarum, latina, germanica et sclavonica“ и други под називом „Donata“. Најкрупнију пак граматичку услугу учинио је својим саветима младом, неуморном преводноцу Библије — Далматину. Јурју Далматину (1550—1589), стипендисту, Tifernum“-а и доцнијем проповеднику у Љубљани, предстојао је велики задатак, да крунише Труберов преводнички рад потпуним издањем Библије. То, чему је Трубер морао посветити цео век, овај неуморни човек урадио је сам за неколико година. Велика је срећа што је Трубер још за живота нашао у Далматину наследника, који је, ревностно путујући по земљи као проповедник, скупио још богатију збирку речи и облика, од оне, којом је располагао Трубер; у Бохорићу је нашао ону граматичку углађеност, чији се недостатак у његовом раду тако јако осећао. Далматин је радио у школи земаљског сталеза под руковођењем Бохорића. И ова се два пријатеља одлучише да сврше превод Библије на словеначки. Преводилац је управо био Далматин, коректор пак — његов учени директор. Као образац превода би издана пре свега књига Исуса Сираха (Ecclesiasticus), — прва књига штампана у отаџбини. Далматин и неки крањски племићи наговорише, напослетку, штампара Ханса Манела (Манделца), Словенца по рођењу, да отвори 1575 год. штампарију у Љубљани. Она је радила до 1580 год., кад Манел мораде бежати од гоњења у Хрватску и Маџарску тамошњем племству. Он је штампао латинске, немачке и словеначке књиге и поред тога историски рад на кајкавском дијалекту „Хронику“ од Врамца. Али од словеначке библије Далматин је могао да отштампа код себе (1578) само први део (пет мојсијевих књига); потпуно пак издање Св.

Писма изашло је на свет 1584 год. у штампарији Ханса Крафта у Витенбергу, богато украшено цртежима и дрворезима од Кратона. Књизи је био додан списак са објашњеним оним речима, које су биле Хрватима неразумљиве. Библија је требала да се штампа у Љубљани код Манела, који је већ био саставио предрачун трошкова, али ерцгерцог Карло забрани штампање. Тада чиновници послаше Далматина, Бохорића и штампара Мравља у Витенберг, да тамо руководе штампањем, које је трајало од маја до децембра 1583 године. Превод је лежао готов већ три године. 1581 год. био је дат на преглед комисији од богослова и филолога. Тим поводом Бохорић се трудио да изнесе тако умесне примедбе и тако фина опажања у словеначком језику, да га је цела комисија молила да их систематиче и изда. Тако је једновремено с Библијом изашао у Витенбергу Бохорићев граматички рад „Arcticae horologiae,“ где су положени основи словеначком књижевном језику. Та граматика, дело ученог хуманиста, који је знао и друге словенске језике, владала је више од два столећа и само ју је Копитарева граматика превазишла.

Као и Далматинови рукописи Библије, тако су се и протестантски проповедници убрзо морали склонити у туђину, ма да су се често враћали (као и штампана Библија) у отаџбину, али су се морали да крију по тајним местима; настаје време систематског истребљења протестантских књига и њихових пропагатора. Строги католик ерцгерцог Карло предузимао је против њих најстрожије мере и гонио их је указима, у којима се тачно назначавало рок, после кога нису могли остати међу грађанима. Једину помоћ указивали су им сталежи и месна аристократија. Против протестантских чиновника ерцгерцог није могао предузимати ничега озбиљног: претила је опасност од Турака те му је требало војника, које су му сталежи пристајали да дају само под условом религиозне слободе. Тада Карло прибеже другом антиреформаторском средству, које није толико раздражавало: позва језуите у земљу. И замало година већи део протестантских књига поста жртвом огња. По где-где у унутрашњости земље још су се неко време држали проповедници, док није неуморни антиреформатор епископ Хрен (Chron) и последњег извукао из најзабаченијег сеоцета и претерао га преко границе. Они се упутише у Немачку и ишчезоше један тамо, — други овамо, а највећи део не зна се где. Потомак једног од тих људи, који се звао Зноелшик, јесте један од највећих шведских лиричара (граф Snoysky).

Дела Труберова и других реформатора имала су за Словенце врло велики значај. Све, што је написано за идућа два столећа, оснива се на њима. Разуме се, тога је било мало, јер су католички духовници, особито језуити, сматрали увођење народног језика у цркву умањивањем престижа њиховог латинског. Трубер је покушавао да приближи све-

штенство и више сталеже простом народу: писао је за народ словеначке књиге, које је посвећивао племићима, њиховим женама и жудним знања синовима. Да није био Труберов национални протестантизам „одозго“ насилно угушен, то би се народ, може бити, препородио за нови живот, као потпун организам са племићима на челу. Католичка реакција још је више издубила стару провалију међу обома сталежима: немачко више свештенство ишло је с племством, и растојање међу народом и двома вишим сталежима расло је с дана на дан.

Цео Труберов рад открива у словеначком Лутеру човека скромна, постојана, некористољубива, неуморна, побожна, испуњена љубављу сирам свога народа. Док је Лутер у својим полемикама неоправдано оштро нападао „друговерце“, догае се Трубер у својим проповедима понашао благонаклоно и сирам самих свештеника. Он није толико тежио да се бори са папизмом, колико је, на против, желео да поправи благим јеванђелским речима подумртав, дубоко огрезао у сујeverје народ. Пошто га је у неколико освестио, дао му је такав језик, „чије би речи и стила лако разумео сваки Словенац: и Крањад и Доњоштирад и Коруптанац и Карштанин и Безјак (покрајински Хрват)“. Импулс његову књижевном раду давало је религиозно одушевљење, али као и код Лутера, и код њега су прилично једнаку улогу играли религиозно ослободилачки и национални мотиви. Какав Сикинген или Хутен, који би поставио себи за виши задатак националну еманципацију од теократског империјализма, није могао постати из политички мртвог, словеначког народа. И у оно време, кад су многи странци суделовали у словеначкој реформацији једино из религиозних осећања — сам Уинганд показује на то, као једини узрок — код Трубера, који се молио „да се Бог сажали на његов бедни, али добри народ, да се смиљује на њега и да и њему такав књижевни језик, какав имају други народи,“ тим религиозним осећањима придружили су се и национални. И ако је живео у далекој туђини, није заборављао да пише своме народу праве апостолске посланице, којима му уливаше „јединство вере у свима светским, политичким и грађанским пословима, искрену љубав, весело расположење, искреност, правичност“..... Његову велику љубав према народу, наследно је од њега у врло великој мери Далматин, који је „такође писао, да би усавршио језик и послужио отаџбини.“ Како су Трубер и његови пријатељи клонили се сваке полемике, то бисмо узалуд тражили у словеначкој протестантској књижевности све оне њене облике, које је изазвала полемика међу двома религиозним странкама, н.пр. у Немачкој: басну, у колико је она била примењена на сатиру, полемичке дијалоге и шале у стиховима у народном духу (Volksschwänke) са њиховим комичним типом дебелог каврика. Бојажљиви, скромни и утучени Словенац није имао наклоности ка оштрој сатири и гротеској пародији.

На тај толико плодан књижевни рад протестаната католици радије одговорише гођењем, него таким истим књижевним оружјем. Језуити дадоше народу у замену за толике уништене књиге само један катехизис (1574), а у последњим столећима изишао је из пера једног језуите зборник проповеди (1734). Тај језуит био је Б. Базар. Више од свију трудио се да утврди дубоко и потпуно ћутање, које је од тада морало владати у словеначкој књижевности, вођа католичке реакције љубљански владика *Тома Хрен* (1560—1630). То је био високо образован човек, — у младости је правио уметничке латинске стихове — и, својим је рођеним очима увидео и познао благотворно дејство патриотске протестанске књижевности. Он се још налазио под непосредним утиском устанка горњокрањских сељака, кад су ови с оружјем у руци бранили примерке Библије. Можда му и успеси протестаната нису давали мирно спавати. Прво што је најпре увео, биле су редовне проповеди на словеначком у саборној цркви. Он сам је држао проповеди како у Љубљани, тако и у унутрашњости земље и преводио је „Јеванђеље и Посланице“, (1613), у главном, придржавајући се Далматина. То је било на почетку новог века. На свршетку његову гробно ћутање католика прекинуло је друго високо свештено лице „Protototarius Apostolicus“, *Јован Лудвик Шенлебен*, са својим „Јеванђељима и Посланицама“ (1672). Овај високо образовани човек, који је основао у Љубљани латинску академију по угледу на талијанску „Crusca“, и дозвоао у Љубљану немачког штампара (Јована Мајера из Салцбурга), заостао је много иза Трубера у својим словеначким радовима. XVII. век не одликује се ничим другим, до читавом поплавом издања Хренових „Јеванђеља и Посланица“, међу којима је рудолфсвертски каноник *Кастелец* издао неколико молитвеника, написаних лепим наређем и важних, не толико за развитак књижевног језика, колико за развитак народне синтаксе. Још заслужује да се спомене савременик Абрахама à santa clara, који се код Словенаца звао *Јован Баутиста* à santa stose. Као и овај први, и овај је био калуђер, али не августинског, већ капуцинеког реда. Он је био у могућности да слуша чувеног дворског проповедника Леополда I, кад су га језуити дозволали у Љубљану, и узео га је себи за углед. Своје проповеди издао је у Млецима 1691 г. Из њих се може видети, да, ма да уступа тромом бечком августинцу у смелости састављања дивних и оштроумних беседа, у ефектном распореду материјала и богатству, стила, ипак може да се не боји упоређења с њим. Његов савременик и друг по професији Рогерије не уздиже се до њега. Његове су проповеди издали капуцини, после његове смрти. Свима тим проповедницима недостаје протестанске коректности, такође пример Хренова рада није постао традицијом. Као проповедници, који су хтели да се популаришу, они су се навикавали на народни инстинкт и на груб вулгарни језик. При таквим околностима

трагови протестанског рада тако су били избрисани, да је у почетку XVIII века (1713) било могуће капуцину патеру *Иоолиту* из Рудолфсберта, да пусти ново издање Бохорићеве граматике као свој оригиналан производ. Више самосталности и поштене марљивости показује речник истог писца, који је, у осталом, остао у рукопису. Тому Кемпског и друге сличне књиге преводио је свештеник *Пагловци*, катехизисе су писали *Клаше*, *Михеи*, и *Чандик*; прквене песме: *Стержинар*, *Решеж*, *Давренчић* и *Редескини*, али са сумњивим успехом. Све сама духовна лица! Био је само један световни човек, *Иван Пошовић* (1705—1774), који је био одушевљен за словеначки језик и са уживањем се њим занимао. Његова жива жеља „да пропутује југословенске земље ради проучавања словеначког језика“ историје (упореди његове „*Unterscrhungen vom Meere. Frankfurt—Leipzig 1750*) није се испунила. Да би имао од чега живети, примио се за професора немачког језика на бечком универзитету, писао је, по владиној поруџбини, немачку граматiku против Готшеда и много других књига. Своје словенске студије морао је занемарити још у почетку.

Тај двестагодишњи период духовних писаца, који су се јављали „*gari nantes in gurgito vasto*“, завршује троми августинац, који је у свему остао веран традицијама својих претходника, изузимајући то, што је он сам написао више него сви они укупно. То је био патер *Марко Похлин* (1735—1811). Пореклом из грађанског реда, „из љубави према отаџбини врло марљиво је на доколици“ писао граматiku словеначког језика. Даље је писао речник (1782), историско-биографско-библиографску „*Bibliotheca Carnioliae*“, букваре, рачунице, преводио је Бекерево Упуство за сељаке, издавао Поетику и, напослетку, окушао своју снагу и на песничкој уметности. У том човеку (остављајући на страну то што су његова дела рађена на брзу руку), оличене су све махне те епохе католичке реакције: калуђерска несмишљеност, зачињена извештаченом страсношћу, љубав према копечењу, ограниченост и незнање, удружени са тежњом да буду оригинални и јурењем за ефектима. Симпатичан утисак чини његова љубав ка отаџбини, његова неуморна вредноћа и пажљив однос према светској књижевности. Захваљујући томе, он је постао једним од покретача првог словеначког, музама посвећеног алманаха (1779—1789), „Крањска ускршња јајца лепих вештина“, јединог органа словеначке класичке појезије, који је излазио две године. Сарадници, већином калуђери, правили су незграпне хексаметре, држећи се слено Хорација, и опевали су о. Марка; његов издавач био је о. Јован Дамасцен Дев, који је у исто време био и његов најплоднији сарадник. Његов песнички плод за 1782 год. морао је остати неиздат, јер се приближивало друго време, и онај, који је тада требао да заузме прво место међу песницима, већ га је

био наговестио у „Ускршњим јајцима“ са најбољом песмом, каква се икад појавила на страницама алманаха. То је био *Валентин Водник*.

При закључку ове главе, остаје нам још да споменемо прве раднике књижевног образовања у оном делу Словенаца, који живе под круном св. Стевана. Угарски Словенци на штирској граници још и данас броје 70700 душа. Као и код њихове браће на западу, тако су и овде први писци за народ изишли из средине протестаната. *Стеван Кузмић* издао је 1774 год. пола Новог Завета на свом родном дијалекту. Његов је рад продужио *Никола Кузмић*, пишући букваре (Шопрон 1780), катехизисе, јеванђеља и молитвенике. У сличном духу радили су Ференц Темлин, Стеван Шњарто и Михајло Север. У новије време радио је у томе словеначком куту *Имре Августин* (1837—1879). Из почетка се јављао као мађарски писац, писао је романе и приповетке и био ревностан сарадник новина „Egyértéres“. Доцније се вратио своје народу, писао је популарне књижице и издавао од 1875—1878 год. лист „Priatelj“ у Будимпешти, у почетку с мађарским правописом и на месном дијалекту, а доцније се све више и више приближавао опште-словеначкој књижевности, како у погледу правописа, тако и у погледу језика. Писао је и словеначко-мађарску граматику с речником, ну и једно и друго остало је неиздато. Од тада угарски Словенци читају књиге њихове цислитавске браће, особито оне, које издаје „Друштво св. Хермагора“ у Целовцу. И то чине без обзира на то, што је из густо посејаних школа народни говор готово сасвим истеран, — само за велики успех у настави мађарског језика добијају наставници нарочиту награду, — и без обзира на то, што је оно мало књига религиозне садржине, одређених за почетну наставу, написано на месном дијалекту према мађарском правопису.

III. ГЛАВА

Епоха „Просвећености“

Прво што су Словенци добили од просветитељског рада Марије Терезије, — то је установа основних школа. То је било просвећивање, али лажно просвећивање, јер су те „народне школе“ биле немачке. Узалуд је писао одушевљени педагог и професор права на бечкој академији источних језика Блаж Кумердај своја патриотска „Prometoria“ (1773), у којима је ватрено захтевао увођење матерњег језика у нове школе и здравом логиком доказивао, да ће се народ на њему боље и тачније научити да разуме и пази на своје хришћанске и грађанске дужности и, знајући добро тенденцију апсолутистичког образовања, доказивао је даље, да би се на тај начин постигло и увећање поданичких прихода па, према томе, и њихове порезне способности и свеснији одношај према царским уредбама. И ако је 1774 го-

дине била основана у Љубљани основна школа и Кумердај јој био постављен за управитеља, ипак већ после годину дана службени надзорник школа, гроф Торес, могао се уверити о ништавности успеха нове школе. И поред тога, што се он није бојао да каже прави узрок тога, — неразумљиви језик предавања за већину ученика у школи, — и поред тога, што је искрени Кумердајев друг, гроф Едлинг, наштампао и ставио им на расположење како словеначку методику, тако и словеначке школске катехизисе, словеначки језик су врло нерадо пустили у школе, којих је тада приличан број отворено у земљи. Али наступилише осамдесете године; на аустријски престо седе као самодржавни господар највећи идеалист хабзбуршке династије. „Просвећивање“ одмах достиже врхунац свога напредовања. Нова царева доктрина, — рационалистички и централистички јосефинизам, — већ и тиме је утицала просвећујући, што је подстицала на размишљање живе умове. Само се по себи разуме, да је црквене људе поклич борбе: „или папа или цар“ уједињавао већином у редове царевих непријатеља. Према томе морао је бити врло драгоцен за Јосифа II такав образован и искусан савезник, као што је био тадашњи љубљански епископ Карло гроф Херберштајн. Тај црквени великодостојник у пастирској посланици своме свештенству узео је у заштиту цареве реформе. У њој он брани „*placetum regium*“, указујући на сличне случајеве у црквеној историји, истичући „особита права епископа према папама“ и овако одређујући границе црквене власти: „власт католичког владара обухвата спољашњу дисциплину, *унугарта* пак дисциплина, т.ј. све оно, што се у правом смислу назива религијом, треба да припада епископима“. Владика је читао француске јансенисте, он је желео да ограничи религију само на област осећања, воље, и подизао је свој глас против сваке религијозне спољашњости. У „спољашњој дисциплини“ разум се распознаје боље од свега, размишљао је хуманист — масон на владичанском престоу. У лицу тога човека у словеначком свештенству достигао је врхунац француски јансенизам. Он се трудио да пробуди у народу нежне жице религијозног расположења и да му га трајно утисне у душу. Надао се да ће то најлакше постићи, уливајући му љубав ка спасоносном читању, особито читању св. Пчема. Грофу Херберштајну такође је пало на памет да се поново преведе Библија. Његов ревносни дворски капелан и секретар *Јурај Јацел* узео је био на себе посао превођења. Он је већ био припремљен за то са неколико религијозних радова. У превођењу му је помагао Кумердај, а доцније и други духовници. Нова Библија излазила је на свет између 1784—1802 год. Тај преводнички рад наводио је Јацела на граматичка испитивања. Његово дело у рукопису остало „*Slavische Sprachlehre*“ показује такође, као и његови радови на словзачком, како је савесно обраћао пажњу на народни говор, не упуштајући из вида ни једну

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIBRS

особиту словенску црту. Занимао се и песништвом и превођењем Менделсона, Гелерта, Клајста, Хагедорна. Али и то, као и превод опере П. А. Метастазија „Артакеркс“, остало је неиздано. Његов је језик данас застарео, али, без обзира на то, црквене песме ученог мужа, који је био и вешт латински стихотворац, одликују се глатким стихом и певају се још и данас. Духовна лица из Херберштајнова друштва раширила су у народ скоро искључиво религиозне књиге, које су биле већином надахнуте јансенизмом. Тако, тада је прво превео пробст Ђорђе Холмајер (1783), молитвеник француског јансениста А. Мésanquy-а; Јан Дебевец комполовао је молитвеник „Kurze Lehren“ (1783), који је једно за другим доживео пет издања. У љубљанској семинарији била је установљена словеначка катедра за богослове. Професор је био Дебевец, и своја је предавања скупио у књигу под насловом „Крањска граматика“, која ипак није изашла на свет. Педагошки значај има његов уџбеник „Кратке приче“ (1809).

Важнији од тих размножача молитвеника био је на крају XVIII века други књижевни круг у Љубљани, који се одушевљавао сасвим нарочитим погледима, те се трудио да просвећује народ у слободоумном духу. Средиште тога кружића чинио је присталица француских енциклопедиста и ученик италијанских племићских гимназија. То је био барон *Сигисмунд Цајс* (1747—1819), потомак италијанске трговачке породице, која је купила у Крањској руднике, као подлогу својој огромној трговини. Од своје матере, рођене крањске Словенке, научио је говорити словеначки, и тако је био у могућности да се јави, не само као мекенат, већ и као ментор младе књижевности. Као и духовништво из Херберштајнова круга, и он је добио снажан импулс у своме раду од једног великог мужа. Само то није био цар, већ велики радник у области духа: његово је име Јован Готфрид Хердер, кога су после појаве његова дела „*Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit*“ и његових „*Volksspieler*“ (1778) нарочито западни Словени поставили на пједестал духовног хероја. Он је, умејући разумети „глас“ сваког народа, постао за те људе таквим светлилом, које је подједнако осветљавало све земље и откривало све могуће народиће, ма колико они били мали. Образовање у хуманом духу најлакшим путем — помоћу свога матерњег језика — било је обезбеђено свакоме. Свугде су проналажене младе народности. Словеначки народ нашао је свога Колумба у Цајсу. За време својих честих путовања по земљи он га је проучавао у његовим радовима и забавама, у кући и у селу, у позоришту и у цркви, у радости и жалости. Он је тачно познавао његов карактер и обичаје; први је почео да записује његове песме. И он се није понацао према народу као академски посматрач. Њега је душа бодела због народног осиромашења у тешким ратним временима, без обзира на то, што је и сам претрпео врло осетну штету од контри-

будије. Уз Цајса долази да се спомене *Антон Линхарт* (1756—1795), талијански присталица „Просвећивања“ из бечке ковнице. Као бивши језуита и бивши бенедиктинац дошао је у Беч да изучава трговачку и финансијску науку код Соненфелса. Отуд се вратио за секретара слободоумног владике Херберштајна, а доцније је добио исту дужност код земаљских сталеза у Љубљани. Године 1781. издао је збирку песама на немачком („*Blumen aus Krain*“) имитујући „Бечком алманаху“. Он овде још гледа кроз калуђерске наочаре на песништво класичног Олимпа. Ипак се ту већ јављају две црте, које би узалуд тражили код фабриканата „ускршњих јајцета“ à la Pöhl: књижица садржи словеначку народну баладу преведену у хексаметрима, и ватрен чланак о природној философији. Издавши још једну трагедију на немачком језику, он остави „пут к немачком Парнасу“ и са својим искреним пријатељем Цајсом поче радити искључиво на подизању словеначке књижевности и образованости. У то је време љубљанско позориште са својим немачким и талијанским трупама, уживало необичну популарност. Љубав према позоришту гајила је и виша интелигенција, груписана око Цајса. Али она је желела бар једном да чује неколико словеначких речи са позорнице. Тада сам барон састави словеначке куплете и за младе занешењаке није било већег уживања до слушати своју народну песмицу из уста какве божанствене талијанске девице. Покушај није испао неповољно, чак су га Талијани налазили да је „cantabilissimo“. Охрабрен тим, Линхарт преради за словеначку позорницу две комедије: „Радостан дан“, по Бомаршовој песми „*La folle journée*“ и „Жупанова Маша“, превод с немачког, и наштампа их, пошто су их представљали аматери из најбољих кућа. За народ је превео Водштајнову књигу „О болестима домаћих животиња“. Ипак, најважнији је његов рад „Покушај историје Крањске и осталих јужних Словена у Аустрији 1788“. У њему је поставио себи за задатак да представи народу његову прошлост, да би према тој могао поправити своју садашњост и будућност. Линхарт није сањало; он трезвено испитује факта, увек веран историским принципима својих светлих примера Антона у Герлицу и Шлецера у Гетингену. Жали боже само, што није прекорачио границе најстарије историје. Ради потпомагања научне мисли, било је намишљено, да се оживи старо Шенлебеново учено друштво „*Academia operosorum*“ (1693—1718), које је некада било принето на жртву језуитима. Биле су учињене припреме за његово обновљење. 1781 године састадоше се Кумердај, Јапел, Похлин, Едлинг, барон Гусић и Линхарт, дакле преставници и владикина и Цајсова круга. Ма да међу њима није било никаквог оштрог аятагонизма, — у бригама за напредак народне књижевности били су једнодушни, — ипак, њихови погледи на свет ни издалека се нису слагали, што је убрзо и довело до распадања друштва. А Линхарт је много очекивао од њега. Пун

младићског одушевљења, држао је на његовој првој седници говор, који се завршавао усклицима: „Та ми имамо слободу мисли, а Јосифа на престоу!“ Па и поред свега тога, наш се идеалист врло брзо морао уверити да у целој земљи само Цаје дели његове словеначкослободомне тенденције. И он му се још више приближи.

(Свршиће се.)

СКЛониште и братство у име Царице небесне у Петрограду.¹

I.

Како је постало склониште у име Царице небесне у Петрограду

У трговачкој породици Грачева 3. децембра 1876. године родио се син. Детенце је било необично слабо и то је не мало мутило родитељску радост. Узрок томе, држали су, да је била велика узбуђеност у матере, која је два месеца пред порођај била примила православље, јер је била лутеранка. Узалуд је била сва мука најбољих престоничких лекара: Никола је остао и даље слаб и болестан. До пете године није пошао ногом и пребацио је преко главе многу дечју болест и то све у врло тешком облику. Године 1886. готово у исти мах помру му родитељи и он остане код сестре, која се бринула за њега. Слаби детињи организам није могао издржати жалост: на дан материног погребна снађе га први, тешки епилептички напад. Напади су се почели понављати, болесно стање из године у годину бивало је све горе и горе, а епилепсији придружила се Вајтова болест. Болесник се стално тресао, с муком је ходио и јео, често је падао. Покашто је падао са столице и с постеље и превијао се као црв. Патње су биле страшне! Напади су се понављали по неколико пута за дан и ноћ. Руке му се одузеше, ноге исто тако. То је сад била парализа. Многи најбољи лекари у престоници лечили су га. Једни су гледали на несрећног дечка с истинским саучешћем, други с чисто научним интересом. Али не само да нису могли излечити дечка, него нису могли ни олакшати његове патње. Наука је била безмоћна према страшној болести.

Никола крајем четрнаесте године свога патничког живота сасвим је био ослабео. Више није могао примати храну, напади су се изражавали само као слаба дрхтавица — чинило се, да му је дошао крај.

¹ По грађи, коју смо добили на педагошко-индустриској изложби Дѣтскій міръ у Петрограду 1903. године.

Двадесет седмог новембра 1890. године причестише га.

У свих, што су били око дечка, што су га знали и што су видели његове страшне патње — та његов цео живот био је само једна патња — нехотице пониче питање, зашто такве патње, ко је грешан, он или његови родитељи? И сама његова сестра, која се раније молила богу, да га исцели, поче му желети смрт, као једино средство, да се избави мука и патњи.

Дошао је 3. декембар 1890. године. У ноћ јадни, напаћени дечко осећао се тако рђаво, као никад дотле. Око једног часа по поноћи снађе га напад, који се свршио око седам часова изјутра.

Потпуно изнемогао, готов сваког часа отићи тамо, где нема ни суза, ни патњи, дечко је лежао на постељи. Очи су му затворене. Одједном нека јарка светлост изиђе му пред очи. Без његове воље ужасан страх овлада њиме. „Ватра“, „Шта ћу сад“, „Како да побегнем“ и можда још каква мисао искренуше у његовој глави. Зачасак и кроз ту светлост дечко чу своје име „Никола“ и виде Царицу Небесну, светитеља Николаја у белим камилавкама, два ангела и иза њих сабор безбројних светитеља. „Никола, наставља Небесна Царица, иди у часовњу, где су испале паре, шестог ћеш декембра оздравити, али дотле ником ништа не говори“.

Ради објашњења горњих речи ваља нам овде додати нешто. Часовња се зове у Русији каква соба или неколико квадратних метара велика, нарочито саграђена капилица од дрвета или цигле и камена, често врло раскошна, у које прост народ и образовани људи сврћу на минуту-две, да се помоле богу, припале свећу и т. д. и одмах продужују пут на посао или шетњу. Отуда су часовње врло честе — ретка је иоле главнију улица без ње — и увек сруке, т. ј. улазак је одмах с улице или пијаци. „Часовња, где су испале паре“ налази се близу Александровске лавре у Петрограду с иконом Матере Божје „Всѣхъ скорбящихъ Радости.“ Двадесет трећег јуна 1888. године — дакле тако две године пре испричане дечкове визије — за време страшне буре, удари гром у ту часовњу, разбије дашчано кубе и произведе у њезиној унутрашњости страшно опустошење. Притом је оштећен и киот (оквир у виду кутије са стакленим поклопцем) Богородичне иконе, али лик Божје Матере остао је цео, а на икону пало је неколико бакарних пара, које је гром растурно с места, где се новац оставља код иконе. Ову су часовњу одмах поправили и народ је с нарочитом усрдношћу долазио да целива чудотворну богородичну икону.

Да се вратимо.

После оних речи Божје Матере привиђење ишчезе. Тиха радост зацари се у дечковој души, очи му се засијаше надом. Скоро ће шести декембар и Никола замоли сестру, да га однесе у часовњу, где је света икона с парама од бакра. На сестру произведе ова молба тежак упе-

чатак. Њој се учини, да је та молба, та радост у дечкову срцу само последњи напор пред смрт, самртничка машта — и не зна, шта ће и како ће. Али дечко не престаје молити, његовим молбама придружише се молбе кућних млађих, да му се учини по његовој последњој жељи на овом свету. Сестра најзад пристаде.

Дође шести декембар, имен дан болесников. Требало је много муке, док су га изнели онако одузетог из собе доле и довели у часовњу близу Александро-Невске лавре. Пут је далек. На путу болник је дваред добио нападе. У часовњи, куда су га однели на рукама и метнули пред Богородичну икону, напад се опет поновио. За време читања Јевангелија конвулсије су почеле слабити, болесник се овестио, али је био тако слаб, да се чинило умире. Сама сестра, по њезиним речима, у тим тренутцима молила се Богу не да га исцели или да смањи болове њеном брату, него да му продужи живот само за један час, како би га живог донели кући. Запеваше кондак „Не имама инџа помощи“. Туђи људи подигоше болесника, укрупљеног дечка и приближише га чудотворној Богородичној икони. Како се болесни дечко дотакао свете иконе, одмах се осетио здрав и чио: прекрсти се, приђе свештенику, поново се прекрсти, дотаче се светог крста и оде да не смета богомољцима. Сестра га хтеде придржати, али он не даде, рекавши: „Не треба, Каћа, не држи ме, захвали Богу, ја сам исцељен“. Отад прође десет година, Никола је потпуно здрав, сад је јерођакон Сергијеве пустиње. Напада и дрктавице нестало је сасвим заувек¹.

У прво време сестра исцељеног дечка молила је најближег сведока исцељења свештеника Симеона Трипољског, да о томе ником ништа не говори, али архимандрит Игњатије, настојатељ Сергијеве пустиње, случајно дозна о исцељењу. Старац Игњатије одмах дође у скромни стан Грачева. Распитавши потанко о свему, архимандрит се и нехотице сетио и других, сличних излеченоме паћеника, за које још ништа није било урађено и којих толико има у Русији. Свак је имао прилике видети на улици људе, који одједном, добивши нападе, падају, ударајући се о тврдо камење, страшно се тресу, лице им се изнакази, а пена им покуља на уста. Волнице, прибежишта, сиротињски домови не примају их, оне прве зато, што су ти јадници неизлечљиви, а они други заводи опет зато, што треба врло велика нега око таквих болесника. Сетио се архимандрит и других мученика, који скоро ни у кога не изазивају жалости. То су идиоти и малоумни. У породицама их обично воле; они често служе за подсмех и за задиркивање, а кад падну у јарост због тога и почну нападати, онда их

¹ Овај су догађај у своје време најбрижљивије извидели и потом је опширно приказан био заједно с документима у бр. 4. Церковныхъ вѣдомостей 1891.

www.unidn.rs бију, ужасно бију. Понеке држе годинама привезане, као што се и
 www.unidn.rs ва, јер ти су јадници опасни за људе, и за стоку, и за кућу.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
 Отац Игњатије први је помислио на те беспомоћне паћенике. Он је почео тако, што је купио ту кућу, где је било привиђење Божје Матере болесноме младићу. Собу, где је то било, украсио је иконама и оставио празну, а остале собе и просторије поче давати под закуп. Новац, добијени од закупа, ишао је на отплату куће. Отац архимандрит, купујући кућу, као прави монах, није имао средстава одмах је исплатити, него ју је купио на верескју. Кад је после три године био дуг отплаћен, онда је приход од куће, према тајном његовом распореду, ишао на помоћ бедницима. Он је имао врло велики план. Собу, где је било привиђење Божје Матере, он је хтео осветити зидањем храма на томе месту и код њега је хтео удесити велико склониште за децу идиоте, епилептичаре и накажене.

Сељак Петров 17. августа 1894. године поднео је молбу Васиљеостровском одељењу Друштва за бригу око сиромашне и болесне деце¹, да му приме ћерчицу идиотку. Друштво, немајући завода за такву децу, није могло учинити Петрову по молби али се одлучило, да поради, како би се девојчица примила у једну од болница за душевне болести. Али њу не хтедохе примити због тога, што је неодрасла ни у болници св. Николе Чудотворца, ни у болници св. Пантелејмона, а у склониште св. Јемануила нису је примили као православну, јер је завод удешен за лутеране. Ниједно од многобројних благотворних друштва у Петрограду није се могло одазвати молби сељака Петрова. Нико се није бринуо о несрећној деци-идиотима! А овамо малој Тањи Петровој била је помоћ неопходна: мати јој је умрла, а отац је по цео дакнио. Старија су се деца могла исхранити просећи око цркве, али несрећна десетогодишња Тања није умела испросити комадић хлеба. Кад би осетила глад, онда би само врискала и кидала аљинице са себе. Она је служила за подсмех и шалу за људе око себе. Задиркивали су је, а кад би јадна девојчица дошла у јарост и почела нападати и уједати, онда би је привезали и немилосрдно били чим стигну. Тако несрећном детету нико није могао помоћи и то у престоници, где се толико грдно много чини сиротињи! Шта ли пропате та децумученици по забаченим местима, по унутрашњости прегрдно велике Русије?

Петнаестог септембра исте године испричали су оцу Игњатију архимандриту патње Тање Петрове и он се одлучи примити је. За почетак он је одредио за склониште мали стан од две собе и кујне, која је доцније преобраћена у бању и сто двадесет рубаља за прве

¹ Васиљеостровскій отдѣлъ Общества попеченія о бѣдныхъ и больныхъ дѣтяхъ. Васиљевскій остров део је Петрограда и по њему се одељење зове Васиљеостровско.

заводске потребе. Сестру исцељеног младића благословио је на новостро — да остави часове, које је давала и да почне неговати такву болесну децу, као што је био њезин брат. Она се заветовала оцу Игњатију да ће га послушати и до данас ради у склоништу, које се развило од овог смерног почетка у велики и имућан завод, као што ће се већ видети. На седници Васиљеостровског одељења Друштва за бригу око сиромашне и болесне деце било је саопштено о безуспешном труду да се Тања Петрова прими у болнице за душевне болести и жеља архимандрита Игњатија, да ће он неговати то дете у кући, коју је купио. Осмога октобра 1894. године Тања је била већ примљена а заједно с њоме примили су још и болесну Шуру Михаилову. На издржавање Шурино Васиљеостровско одељење издало је сто рубаља из суме склоништа за сакате, куд болесница није могла отићи због идиотизма. Ова сума од сто рубаља била је покловљена склоништу нарочито за издржавање те несрећне сакате девојчице, коју нико није могао такође примити као идиотку.

Први инвентар тако пониклог склоништа у оној кући, где је било привиђење Божје Матере, били су купили чланови Васиљеостровског одељења за новац, који је поклонило за тај циљ једно непознато лице, т. ј. архимандрит Игњатије, који није желео, по монашкој смерности да се зна за његово име.

Ускоро потом биле су примљене још две девојчице.

Трећег децембра 1894. год архимандрит с братијом осветио је стан за болесну децу. Први камен за нови благотворни завод био је већ положен. Почеше долазити поклони и молбе за пријем болесне деце. Отац Игњатије додао је склоништу од суседног стана још једну собу, што је дало могућности примити још две девојчице. Тако се мало по мало проширивало благотворно дело.

У јуну 1895. године у склонишно двориште добегао је био дечко идиот. Кад је отац архимандрит чуо за то, он нареди, да се прими и онда опет дода две собе за дечаке. Децу је поделио на две групе: епилептике и идиоте, који су подесни за неки развитак, метнуо је у једну а потпуне идиоте, који потребују само физичку негу, у другу групу. Нарочита је пажња обраћања деци прве групе: учили су их спремати собе, читати, писати и радити ручни рад. Потребно је особито много стрпљења, док се чему науче та несрећна деца. Тако су једну девојчицу учили молитви „Во имја оца и сина и свјатаго духа. Амин.“ Од првог дана Великог поста, сваки дан понављајући, она је могла научити за Божић само речи „Во имја оца и сина и свјатаго.“ Даље није умела. Једног мушкарчића, који је био примљен 23. јула 1896. године, учили су од првог дана држати и јести виљушком, али тек септембра друге године једва су га томе научили.

www.uns.edu.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Нарочиту општу жалост будила је једна девојчица, која је била дете од просјака у Кропштату: очне дупље биле су празне, била је нема, скоро идошка и несрећно дете није могло рећи ништа о себи али по посматрању, које је учињено доцније, могло се претпоставити, да је то било украдено дете. Страх, који је показивала сваки пут, кад би чула мушке кораке или глас и одвратност према свакој течности (јела је само густо јело) наводио је човека на мисао, да ју је ослепио човек, пошто ју је напио нечим житким. Једаред управитељица била је изишла на неколико часова из склоништа, а кад се вратила, чула је, како је слепа Каћа (тако су прозвали девојчицу) цело време плакала. „Што си плакала, сине, упита она девојчицу, ето вратила сам се, ја сам твоја мама!“ Чувши реч мама девојчица је одједном задрхтала: „Мама, мама“, поче она понављати јецајући. Та је реч пробудила у детињој души милу прошлост. Мала мученица убрзо је завршила свој мученички живот. Који су је знали, често су размишљали ко је и откуда је то дете било.

Шеснаестог маја 1897. године скончао је оснивач склоништа архимандрит Игњатије. До последњег часа није престао бринути се за склониште, често га је обилазио и служио молебне. Склониште је постајало углавном о његовим тајним поклонима и других људи. До самог смртног часа није престајао мислити о склоништу: „Шта ради Тања, шта раде деца?“ упитао је он већ на смрти. После отварања духовног тестаментa видело се, да је кућа била поклоњена склоништу. Духовна деца оца Игњатија наставила су његово започето благо дело. Главну је бригу за склониште узела на себе графинја Олга Дмитријевна Апраксина. Захваљујући њезином енергичном заузимању, склониште брзо расте и шири у сваком правцу свој благотворни рад. По смрти оца архимандрита било је одлучено, да се цео горњи спрат узме за склониште, а да се соба, коју је покојни Игњатије толико ценио, преобрати у часовњу. После годину дана испало је за руком да се испуни његова заветна жеља: часовња је била повећана и претворена у цркву, која се руски зове Церковь Пресвятыя Богородицы всѣхъ скорбящихъ Радости. Првога септембра 1897. године архијерејског финландски Антоније, сад митрополит петроградски, осветио је нови храм св. иконе, а иконостас и сву црквену утвар поклонио је нови настојатељ Сергијеве пустиње, архимандрит Варлаам. По примеру свога претходника, он је такође често обилазио склониште, врши богослужење заједно с братијом и помаже склоништу материјално¹.

¹ Историја возникновенија Братства и Пријута во имя Царицы Небесной, основаннаго Архимандритомъ Игнатіемъ. Петроград 1901. 8а 32с., од којих је на 14 страна 7 фотомитрографских слика склонишне деце с кратким описом.

II.

Питомци Склоништа у име Царице Небесне.

Ево неколико примера, који ће помоћи читаоцу створити представу о склоништима ове врсте и показати, колико су она корисна и благотворна. Сви ови и други болесници су из Склоништа у име Царице Небесне.

Семјон Лагузин. Син једног сељака петроградске губерније. Рођен 5. фебруара 1886. године. Примљен 23. децембра 1896. године. *Идоит и нем.* Нађен у шуми за време лова.

Шура Михаилова. Ћи сељака олоњецке губерније. Рођена 24. марта 1889. године. Примљена 8. октобра 1894. године. *Слепа, глува, нема, идоитка и саката.* Њезини су родитељи фабрички радници. До деветог месеца девојчица је била здрава и почела ходити. Мајка је послала на васпитање у село. После три године вратили су јој осакаћено дете. Причају у селу, да су је у неки празник пијани сељаци бацали као лопту.

Моќа Павлова. Ћи сељака олоњецке губерније. Рођена 2. новембра 1887. године. Примљена 21. фебруара 1896. године. *Идоитка, нема и немирна.* Родитељи су јој пијанице. Провела је тако шест година привезана испод стола. Девојчица се дуго није могла навићи на обућу и постељу, скидала је ципеле, легала је на патос, а од стола је бежала; јела је лежећи на патосу лочући и лижући јело као животиња. Сад лепо седи за столом и једе пристојно. На непознате напада и кида им одело.

Николај Кочеткин. Син једног војника. Рођен 27. новембра 1883. године. Примљен 18. априла 1898. године. *Идоит и сакат.* Без оца и матере. Прошлост му је непозната.

Леонид Васиљев. Син једног сељака псковске губерније. Рођен 18. јуна 1894. године. Примљен 30. септембра 1899. године. *Има водњикав мозак и превелику главу.* Отац пијаница, а мајка му је умрла. Кад је дошао у склониште рђаво је ходио, јер је глава претезала. Сад му се обим главе смањио за 5½ центиметара. Умно се приметно развио.

Александар Гужев. Сељачки син. Рођен 30. августа 1894. године. Примљен 1. октобра 1900. године. *Идоит, нем и сакат.* Његова мајка, удова, није могла отићи у болницу на операцију, јер нико се није хтео ни за часак примити детета. Чини јако жалостан утисак. Сав је превијен и искривљен.

Михаил Семјонов. Син једног сељака петроградске губерније. Рођен 8. новембра 1884. године. Примљен 17. октобра 1899. године. *Идиот.* Отац му је болестан. Мајка управља целом сељачком кућом. Не могу се сви исхранити. Мајка је донела сипа на рукама у Кронштат, мо-

лећи чувеног кронштатског свештеника, кога цела православна Русија особито поштује, оца Јована, да нареди шта зна с дететом. Миша је врло доброг срца. Иде на четири ноге, што су мали склонишни питомци брзо употребили на своју корист, јер га јашу и тако се шетају по соби. Чини се, да му то пружа велико задовољство.¹⁾

И ово је само неколико примера од многих, врло многих, јер је у Склоништу Царице Небесне крајем 1902. године било на нези 112 болесника и то 90, који су били стално у заводу и 22, који су долазили само на обданицу у склониште. А овамо, по статистици регрутних комисија, у Русији имају око сто илјада идиота, не рачунајући у ту цифру, наравно, епилептичаре. Каквих страховитих примерака има још у склоништу моћи ће се видети из овог набрајања што иде. У току 1902. године Склониште у име Царице Небесне примило је 35-оро деце. Ево неке од њих:

Серожа Дјатлов. Има му десет година. *Идиот и немиран.* Мајка, одлазећи на рад, привезала га је. Познаници су је уплашили, да за то може одговорати суду. Првог дана, кад га је одвезала, а она отишла да пере, дечко, користећи се слободом, утекне и тек после три дана испало јој је за руком наћи га у кварту, где јој је било строго наређено припазити на њега. Женин је положај био безизлазан. Добила је место да пере судове, али дете нису јој хтели примити.

Лена Крижановскаја. Има јој 12 година. *Слепа, глува, нема, саката и потпуна идиотка.* Дошла с Кавказа.

Коља (презиме му се не зна). Има 6 или 7 година, тачно се не зна. *Сакат, грбав, не иде, једна рука искривљена, заостао у духовном развитку.* Мајка га је бацила близу склоништа.

Тима Дањилов. Има му 10 година. *Сакат и идиот.* Особито мио и добар дечко.

Вања Семјонов. Има му 12 година. *Страда од јаких напада по неколико пута за дан и ноћ.* Чека на ред за пријем у Склониште у име Царице Небесне од 1898. године, дакле, примљен је тек после четири године.

Саша Алексијев. Има му десет година. *Идиот.* Сироче баз оца и матере. Мајка му је умрла у болници, а дете је било остало код газдарице од стана, која је била врло сирота, али добра жена и која га је колико је могла надгледала.

Непознат дечко. Јеврејин. Има му 4—5 година. *Нем и идиот.* Био је бачен на једну живу и велику петроградску железничку станицу. Крштен је и добио је име Макарије, јер је на дан поменутог свеца био донешен у склониште.

¹ Тамо, с. 19—31. Сваки је болесник овде и фотолитографски снимљен.

www.uns.ac.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Тасја Банковскаја. Има јој 8 година. Из Виљна је. *Водњикав мозак, има врло велику главу, не иде.* Особито мила девојчица. Отац јој је, који је био чиновник, умро, не дослуживши до пензије и оставио жени само дугове. Мајка јој је у последњем степену туберкулозе. Само има једну мисао—да за живота склони куд своје петоро деце сирочади.

Сања и Њина Арсенева. Оној је 9, а овој 13 година. *Идиотке и сакате.* Отац им је свештеник из Акмолинске области у средње-азиској Русији и удовац, заузет многим пастирским дужностима, не може пружити никакву негу својој несрећној деци.

Клавдија Мисловскаја. Има јој 1 година и 7 месеци. Сироче. *Рођена без руку.*

Иван Иванов. Има му 13 година. Две године био је обдан у склоништу, сад примљен за сталног васпитаника. *Дошао из народне школе као неподобан за учење.* Сироче. Подметнуто дете.

Лев Миљер. Има му 9 година. Чиновнички син. *Потпуно идиот, слабоуљав, болешљив.* Из Новгорода.

Нађа Папа. Има јој 13 година. *Идиотка,* Отац племић (дворянин) самоубица. Породицу оставио у најцрњој невољи.

Ваља Орлова. Има 14 година. *Страда од јаких и честих напада и идиотка.*

Тања Ремазова. Има јој 6 година. *Немирна идиотка.* Примљена преко реда. Сироче без оца и матере. Нико је није могао, а ни хтео држати као немирну идиотку, која потребује најбадрији надзор и негу.

Наташа Назарова. Има јој девет година. Примљена прекоредно. *Идиотка и паралитична.* Мајка јој је умрла у болници, а болесно дете остало је само без крова и комадића хлеба.

У извештају Братства у име Царице Небесне за 1902. годину, одакле су узети горњи подаци, одмах после њих вели се: „Дуги низ јада и чемера тешко је читати, а још теже видети ту децу. На ипак, они су бар збринути, они су још срећни, још како срећни, за њих се неко брине. Нажалост, Братство је могло примити само оне, који су се пријавили 1897. и 1898. и до марта 1899. године, а сви остали, њих је више од 300, чекају на ред. Нова је кућа већ препуна, у нашем филијалу у Курску такође нема више места. Значи, бедној деци-мученицима не остаје ништа друго, до чекати и то без икакве помоћи, четири или пет година, док се не приме у склониште! Неке од њих држе привезане, као дивље животиње, бију и задирују. А колико ли је тек тих паћеника по забаченим крајевима, одаљеним селима, о којима се нико нема ни побринути!“

¹ Отчетъ Братства во имя Царицы Небесной за 1902. годъ. 3-й годъ существованія Братства. Петроград 1903. 8-а 56 с.

WWW.UNILIB.SR

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

И доиста, тешко је описати, шта човек осећа, кад тако што слуша или чита, а нарочито кад рођеним очима види овакву гомилу деце, све јаднију и јаднију једну од друге! И какве се мисли човеку не појављују у глави! Човек се тада и нехотице мора запитати, ко је ту крив за толике патње и како да се стане на пут свему томе. Овакви су заводи слика свега рђавог у човеку и човечјем друштву. Пијанство, неразумни или на рђавој здравственој основи склопљени бракови, наслеђе, сиротиња, људска суровост и пуно што шта друго огледа се у тој деци. Ако има кога, ко је крив, што су ти јадници такви, онда то може бити сваки и свашта, само не они сами. Утолико баш веће сажаљење и изазивају, утолико и више гоне човека да размисли, како се може помоћи овим невиним мученицима. На ипак овакви заводи не представљају само слику свега рђавог у човеку и људском друштву. Они на најјејачији начин представљају и оно, што је добро у човеку и човечјем друштву. — хришћанску љубав. Уђите у такав завод и уверићете се. Она љубав и оно стрпљење, које видите код лекара и њихових помоћника, код сестара и послуге, које су око те јадне деце, све то показују ону добру човечју страну, а нарочито кад погледате на иљаде и иљаде сарадника, који су, неко прилогом, неко бесплатним радом, створили цео тај завод који га верно непрестано и даље одржавају

Стари Спарћани убијали су такву нездраву и онакажену децу. Много, можда и све животиње то исто чине: свако младунче, које макакo није као његови родитељи, мора погинути без милости. Је ли ово боље или је боље оставити децу да се муче и злопате? Све је једно, какав ћемо добити одговор на то питање; сасвим је без значаја за практичне прилике сваки одговор на то питање. Нек се таква деца насилно море и нек се то сматра за боље, него ли што данас јесте, опет то апсолутно ништа не значи за несрећне родитеље тако несрећне деце. Данашњи закони, ови што вреде, не допуштају тако што никоме, па ни родитељима. Родитељску љубав као и могућност, да ће таква деца оздравити и да не помињемо. Ако су ови имућни, онда им је врло ласно—болесно или онакажено дете шаље се за цео живот у какав завод, добро се за ово плати и ствар је свршена. Тако код имућних, али код сиротиње није тако. Њима је тешко претешко подићи и васпитати и здраву децу у оној оскудици и невољи, а камо ли овако болесну. Шта да раде? То је сад за њих врло практично, али и врло тешко питање. Куда ће дати дете, кад се нема платити? И док богати родитељи не гледају целог века бедну болесну и онакажену своју децу, дотле сиромашни морају стегнути своје срце и гледати мучење и страдање своје деце, која нису крива што су таква.

Макако, дакле, одговорили на постављено питање, ипак је све то само теориска ствар, без икакве вредности за практични, истински за овај груби реални живот. Кад је реч о таквој деци, онда уствари

тако што никако није питање, него нешто друго. То је, како да се помогне тој деци, како да се помогне њиховим родитељима, како да се помогне здравим људима, да не гледају ове несрећне болнике и мученике. То је право питање, које нам представља ова сурова стварност. Уз то су многа тако болесна деца и опасна по целу околину: могу кога осакатити и читаву кућу запалити. Најзад, за сиромашне људе она су и превелика препрека да зараде кору хлеба: родитеље с таквим болесницима неће нико да прими на рад у кућу и тако и иначе велика оскудица постаје још и већа поред такве деце.

Шта, дакле да се ради с таквом децом? Ништа друго, до подићи за њих нарочите заводе. Ако се оставе сама себи, онда прво и пре свега, неће никад потпуно или бар донекле оздравити, као што то могу у нарочитом заводу, с нарочитом лекарском и другом негом. Сем тога, ни таква се деца не могу оставити да расту без икаквог васпитања. Отуда су корисни овакви заводи и отуда се они отварају у свима културним земљама већ од толико година. Прве такве установе постале су за имућну децу, т.ј. ону, која су могла платити заводске трошкове око свог васпитања и неге. Затим су постали исти такви заводи и за сиромашну децу, која су у заводу све добијала бесплатно. Сем тога, у такве установе долазила су или сва ненормална деца уопште, где су се после делила у групе према недостатцима, или су се за сваку врсту такве омладине подизали нарочити заводи. Склониште, које смо узели описати, иде у ону прву врсту; оно је уопште за сву ненормалну децу, изузимајући слепе и глуво-неме, ако су иначе нормални, јер за такве, постоје нарочити заводи, у којима она могу добити сасвим лепо васпитање, иако им недостаје једно или два чула.

III.

Организација Братства у име Царице Небесне.

После смрти архимандрита Игњатија, пријатељи болесне деце, коју је покојник тако милостиво скупљао у свој смерни завод, саставили су нарочито друштво, како би се што више проширило и што боље поправило склониште. Тако је 1900. године постало Братство у име Царице Небесне, које је митрополит петроградски узео под своју највишу управу. У 1902. години Свјатјејши синод допустио је Братству приређивати сваке године у своју корист скупљање прилога у свима саборним црквама, парохиским, гробљанским и манастирским црквама целе Империје, а исто тако и по дворским, војничким и маринским црквама у току целе Креступоклоне недеље Великога поста при свима службама, почињући од понедеоника треће недеље и свршавајући суботом четврте недеље, а у црквама вароши Петрограда, почињући од понедељника четврте недеље и свршавајући недељом. У

току 1901. и 1902. године покупљено је на овај начин у свина црк-
вама у Русији 95.3 5 рубаља и 93 копеке или тако 286.125 динара.
Овако скупљени новац дао је могућност заузети се за правилно и што
обилније уређење предузете ствари за идиоте и епилептике.

Добијајући средства из целе Русије, Савет је Братства одлучио
прићи к отварању филијалних одељења у другим руским варошима.
Оно је позивало и земства на заједнички рад. Прво се одазвало на
предлог Братства Курско земство. Поделивши с њим трошкове напола,
Братство је отворило при болници Курског губерњског земства за ду-
шевне болести, у селу Сапогову, склониште за децу идиоте и епилеп-
тике, прво за тридесеторо деце, а од 1903. године за шездесеторо,
за коју се назидала и нарочита зграда. Ради управе склоништем, у
Курску је отворено одељење Братства, с нарочитим Правилима, које
је одобрио Високопреосвештени Антоније, митрополит петроградски
26. августа 1902. године.¹

Испочетка Склониште у име Царице Небесне није била само-
стална установа и то је тако трајало све дотле, докле се није обра-
зовало Братство истог имена. Кад је основано поменуто склониште,
свима, који су му учинили какав прилог, давате су биле признанице
Друштва за бригу око сиромашне и болесне деце, које је управитељица
тога склоништа узимала по потреби од Васиљеостровског одељења по-
менутог друштва. Али то друштво, према својим правилима, могло се
побринути само за децу не старију од дванаест година, док склони-
нишни питомци у име Царице Небесне потребују помоћ до смрти. Отуда
се морало појавити Братство с нарочитим правилима. Ево *Правила пе-
троградског Братства у име Царице Небесне.*²

I. Циљ Братства.

Чл. 1 Братство има циљ издржавати и проширивати Склониште у
име Царице Небесне, које је основао архимандрит Игњатије за идиоте,
епилептике, нервно-болесне и за оне сакате, који не могу бити прим-
љени у други какав завод.

Чл. 2. Број деце, која се негује у Братству, није ограничен и
зависи од средстава Братства.

II. Састав Братства.

Чл. 3. Члан Братства може бити свако лице, без разлике ста-
лежа и вере, оба пола.

Чл. 4. Чланови су: 1) почасни, 2) доживотни и 3) редовни
чланови.

¹ Отчетъ Братства во имя Царицы Небесной за 1902 годъ, с. 4.

² Уставъ Братства во имя Царицы Небесной.

www.unibg.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Чл. 5. Лица, која су учинила Братству нарочите услуге или који положи у благајну Братства триста рубаља, добијају, према одлуци опште седнице Братства, назив почасног члана и нарочиту диплому, с прописним потписима и с печатом Братства.

Чл. 6. Доживотни чланови полажу сто рубаља одједном. Лица, која су допринела личним радом какву корист Братству, по одлуци Савета, могу се уврстити у број доживотних чланова.

Чл. 7. Редовни чланови улажу у благајну Братства сваке године три рубље.

III. Средства Братства.

Чл. 8. Средства су Братства : а) суме од чланских улога ; б) поклони, које чине чланови или нечланови у новцу или у природи ; в) суме од скупушеног новца по нарочитим књижицама, по којима чланови Братства купе прилоге у кругу својих пријатеља и позваника ; г) прилози, пали у цркви на тас или у кутију ; д) од прихода од имања, која могу бити Братствена ; ђ) од помоћи од разних установа и е) од издржавања, које плаћају неки од питомца по одлуци Братског Савета.

Напомена 1. Не допушта се приређивање никаквих весеља у корист Братства.

Напомена 2. Место, које сад заузима склонишни стан, који је основао архимандрит Игњатије, не може имати никакву другу употребу.

Напомена 3. Збирање прилога по црквама у корист Братства, не врше се никад без допуштења за сваки пут од петроградске епархиске управе.

Чл. 9. Сва се средства Братства деле на : а) неприкосновени капитал, од кога интерес иде на Братске потребе и б) капитал за трошење, који иде на потребе Братских завода према рачуну расхода, који се сваке године прави и који Савет Братства одобрава на општој седници.

Напомена. Ред чувања и трошења сума овог Братства одређују се нарочитим правилима о томе, која израђује Савет Братства.

Члан 10. Све суме, које припадају Братству, чувају се у Государственој (државној) Банци у артијама, за које гарантује држава, а тако исто и склонишне суме у стварима од вредности.

IV. Управљање пословима Братства.

Чл. 11. Управљање пословима Братства преноси се а) на Савет Братства и б) на општу седницу чланова Братства.

Чл. 12. Савет се Братства састоји од једанаест чланова, од којих три (председника и два члана) одређује митрополит петроградски, четри пак (настојатељ склонишне цркве те парохије, где је Склониште

у име Царице Небесне, лекар и склонишна управитељица) неизоставно су чланови Савета; остала четири члана бира општа седница.

Напомена 1. Лице, које је председник Савета, у случају путовања или болести, бира себи заменика из броја двојице чланова, које одређује митрополит петроградски.

Напомена 2. Сваке три године бирају се балотирањем четири члана Савета на општој седници.

Чл. 13. Опште седнице су редовне и ванредне, које сазива Савет Братства, оне прве сваке године, не доцније првог марта, на крају рачунске године, а ванредне у нарочитим случајима.

Напомена. О времену, месту и дневном реду на општим седницама извештавају се чланови Братства.

Чл. 14. Дневни је ред општих редовних седница: а) читање годишњег извештаја, потврђење рачуна и буџета Братства; б) бирање почасних чланова Братства; в) бирање четири члана Савета и три члана ревизионе комисије сваке три године; г) разматрање и одлучивање о свима питањима и извештајима, које износи Савет Братства.

Напомена. Рачунска се година рачуна од првог јануара.

Чл. 15. Редовна општа седница има право одлучивања, ако број чланова на њој не буде мањи од једне десетине чланова, који се налазе у Петрограду. За одлуку питања о изменама или допунама ових Правила и обустављање Братства потребно је не мање од половине чланова, који се налазе у Петрограду. Ако се општа седница не држи, због прописаног броја чланова, онда за одлучивање послова сазива се не пре од недеље дана поновна седница, која ће бити пуноправна, без обзира на број чланова, који су дошли на њу, о чем се они извештавају.

Напомена 1. Лица, која не дођу на седницу и која раније нису известили кога треба, сматрају се, да нису у Петрограду и њихов недолазак не утиче на пуноправност седнице.

Напомена 2. Седница претреса само оне послове, који су означени у позиву.

Чл. 16. Општу седницу отвара председник Савета, а потом се за сваку седницу бира нарочити председник, који се не може изабрати из броја чланова Савета.

Чл. 17. Непосредна управа склоништима, пословима и заводима Братства дужност је председника Савета.

Чл. 18. Чланови Савета из своје средине бирају благајника и секретара.

Чл. 19. Дужност је Савета позити: а) да се тачно врше одредбе ових Правила; б) на све установе Братства; в) да поставља и отпушта сва лица, која су на дужностима у заводима Братства; и г) да тражи просветни гласник. II. књ. 5. св., 1906.

средства за извршивање задатака Братства и да уопште воде све по-
слове Братства.

Чл. 20. Савет се скупља не мање од једаред месечно; седница је пуноправна, ако на њој буде три члана, међу њима и председник.

Чл. 21. Ради проверавања новчаних ствари и рачуна и благајнице, сваке три године бира општа седница ревизиону комисију од три члана, која подноси општој седници свој извештај, пошто је садржај прво саопштила Савету.

Напомена 1. Чланови ревизионе комисије не присуствују на седницама Савета.

Напомена 2. Ревизионој комисији у пуном саставу припада право ревизије касе Братства сваког месеца.

Напомена 3. Звање чланова Савеза и ревизионе комисије не може бити у истом лицу.

V. Права и дужности Братства.

Чл. 22. Братство потпада под управу митрополита петроградског и ладошког, коме подноси рачун о свом раду. Овај се рачун, по одобрењу Његовог Високопреосвештенства објављује у Правитељственом веснику и Санкт-Петербуршком Духовном веснику.

Чл. 23. Братство има печат са својим именом.

Чл. 24. Братство има право задобијати законски допуштеним начином непокретна имања и отуђивати их у случају потребе.

Чл. 25. При ликвидацији послова у Братству цео његов капитал и цело имање иде по одлуци опште седнице, одобреној митрополитом петроградским и ладошким, на склониште, које је основао архимандрит Игњатије.

Долази потврда од 26. августа 1902. године митрополита петроградског и ладошког Антонија.¹

Павле Ј. Мајзнер

(СВРШИТЕ СЕ)

ПОСМАТРАЊЕ ЂАКА

Правилно и систематско уређење посматрања деце у опште а
ђака на по се ствар је не само корисна, но и неопходна за циљеве
како примењене тако и теориске педагогике. И ако се с правом може

¹ Не наводимо из обзира на простор, који нам стоји на расположењу Правила Курског одеља Братства у име Царице Небесне. Обоја су штампана у Отчету 1902., с. 50—56.

рећи, да се такво уређење не може остварити у кућама, ипак не треба спорити да се то може остварити у школама, где за то имамо све податке. На жалост, посматрања се до данас, сем ретких изузетака, у школама или никако и не врше, или се врше без икаквог система, те стога не доносе никакве плодове.

Ни доба, ни особине физичке организације, ни темпераменат, ни рођење, ни домаће и породичне прилике, ни разлика духовних способности, — ниједна од тих и многих других важних појава није проучена у толикој мери, да бисмо имали основ за класификацију типова ученика, која би ишла даље од традиционалне деобе истих на способне, средње и малоспособне, на марљиве и ленштине, на примерне и лоше по владању.

Чак, на прилику, такав важан моменат, као што је прелазни физиолошки период, моменат, који гдекад преобрази духовни свет малолетника у толикој мери да се и не познаје, није бар колико толико забележен озбиљним педагошким посматрањима.

Данас се врло много говори о индивидуалности. Тај принцип сада се оглашава као један од основних принципа школске педагогике. А шта је то индивидуалност? Индивидуална настава и васпитање јесу избор и примена на дотичне појединачне случајеве оних метода, начина, утицаја, који тим појединачним случајевима и одговарају. Индивидуалност, дакле, захтева да се дотични случајеви најпре проуче, да се једни случајеви одвоје од других, да се слични случајеви групишу и додаду више мање познатом *типу*. Индивидуалност се и не може у другом смислу тумачити. Не треба буквално мислити, да је свака индивидуа *unicum* и да као с таквом треба и поступати. Тада не би ни могло бити говора о методама, нити пак о каквим општим принципима васпитања.

Ну кад су индивидуалност и готовина (*die Varchaft*) мање више јасно ограничених типова васпитачу добро познати, тако тесно везани међу собом, онда је очевидно да је први и најглавнији задатак васпитачев, да уреди и проучи класификацију школских типова. Само тако радећи васпитач може приступити индивидуализацији. Класификација се може извршити једино путем посматрања.

Један од важних недостатака данашње примењене педагогике, који сметају развоју теорије и који на неодређено време одлажу наступање оне стадије у педагошком прогресу, кад ће настати могућност да начин учитељева и васпитачева рада буде колико толико поуздан и плодотворан — јесте одсуство систематских посматрања ђака са опширном забелешком и регистрацијом.

То је још жалосније, што већ у огромној количини имамо готов материјал за посматрање, а тако исто и кадар посматрача, који се специјално бави васпитањем. Треба имати на уму да ми наше гледиште

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB

о посматрањима исказујемо само начелно. При данашњем положају и школа и учитеља тешко је тражити од ових последњих, да приме на се и нову а при том и доста компликовану дужност... Ну преуређење школа на рационалнијој основи мора да има у виду важне задатке, које овде указасмо.

Као што је познато, већ је покушавано и чињени су огледи на западу да се ти задаци остваре — и у главnome у области тако зване експерименталне педагогике.

Ну овде није реч о педагошким експериментима. И то је важно, ама је сувише тежак и фини посао, да бисмо га могли одомаћити у школи. За тај посао потребно је специјално знање, те ће се према томе развијати и напредовати само радом специјалиста. Посматрања, о којима је реч у овом чланку, приступачна су сваком школском раднику — био то учитељ или васпитач. Од индивидуалне способности, искуства и знања посматрачева зависиће квалитет и вредност појединих посматрања. Ну у маси сва посматрања ће бити од вредности само тако ако буду одговарала правом стању ствари.

Не може се рећи да је уређење школских посматрања савршено нов посао. Имамо читав низ школа у којима слична посматрања врше и записују у виду опширних ђачких карактеристика.

Па ипак, грађа, која се на тај начин прикупи, а која несумњиво постоји, остаје неупотребљива. Ван школска, т. ј. непосвећена лица не могу прићи тој грађи; а лица посвећена или не умеју, или неће њоме да се користе ради наведених циљева. Нама је бар непознато, да је ико покушавао да се та грађа проучи.

Кад би се посматрања вршила по одређеном плану у свима школама и кад би грађа, на тај начин прибрана, била приступачна за разраду и проучавање, могли би се добити драгоцени педагошки закључци. Несумњиво је да би се у огромној маси посматраних појава испољиле неке сталне зависности, неки емпирички закони. Докле год се правилно не уреде та посматрања, апсолутно је немогућно похватати те законе. У току неколиких школских година, при великом броју ђака, није ни мислити да учитељ може запамтити подробности развитка свакога од њих, а те подробности, често пута врло важне, ишчежавају без трага; међутим кад би се све то посматрало, записивало и упоређивало у своје време, могло би се доћи до важних уопштавања. Па и огледи — покушаји — појединих учитеља и васпитача, који су често пута врло богати и плодотворни за рад у школи, пропадају кад их учитељи не предају својим наследницима у раду, него их чувају као своју сопственост. Било би веома важно упоредити ђачке карактеристике из прве године школовања са карактеристикама тих истих ђака при свршетку школовања. Кад би се разрадила маса тих карактеристика добили бисмо много корисних упута, напомена, закључака,

нових тачака гледишта на факта, која сад остају или сасвим необјашњена или се објашњавају примитивно.

Упоредјујући посматрања ученика једнога доба, могли бисмо поставити типичне црте за то доба.

Из масе посматрања успеха и продуктивности занимања разним школским уџбеницима могли бисмо добити драгоцене упуте како у области методике појединих предмета, тако и у опште у области наставе. Тим путем могао би се проучити утицај разних сталних васпитних фактора, утицај места у коме ђаци станују (севера, југа, престонице, провинције и т. д.), утицај куће односно породице и т. д.

Кад би се школска посматрања уредила по неком плану, а тако и вршила, онда би иста чинила велике услуге развитку педагогике, па и за саму педагошку праксу посматрања би била од неоцењене користи.

Практично остварење организације посматрања ученика стоји у тесној вези са рационалним уређењем самих школа. У овим и оваквим приликама, у каквим се школе налазе данас, уређење посматрања ђака, о коме је овде реч, немогућно је извести. Да се такво уређење оствари, потребно је: а) да разреди не буду препуњени; б) да има нарочито лице са довољном спремом (најбоље ће бити да то буде учитељ дотичне школе) и довољном платом, које би, вршећи у опште функције васпитача разреда, управљао и посматрањима у том разреду; в) да и сви остали учитељи имају довољно слободна времена да би своја посматрања и опажања могли записивати; г) да свака школа има искључиво свога школског лекара. Ето шта је потребно па да се посматрања ђака уреде правилно. Пошто је то исто потребно и за правилно уређење самога школског посла, то је очевидно да уређење посматрања не тражи ништа што би надмашало средства нормално уређене школе.

Под претпоставком да школе одговарају свима побројаним условима, потрудићемо се да покажемо: како и на који начин могу бити уређена посматрања ђака.

I

Испитивање ђачких родитеља при уписивању ђака

Поред осталих услова, који се траже при упису деце у школу, треба додати још један захтев: да родитељи, при упису деце у школу, саопштавају учитељу све што се односи на живот њихове деце пре уписа у школу.

И тако они ће усмено или писмено одговарати на ова питања:

1) Како је било здравље детета од рођења до уписа у школу; ако је боловало, онда — кад је боловало, од које болести и је ли дуго боловало ?

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

2) Јесу ли биле, сем болести, какве озбиљне ненормалности у физичком, умном и моралном развоју детета, и ако су биле, онда какве поименце?

3) Ко је неговао дете од дана рођења? (мати, дојкиња, забавиља, бона, старија сестра, баба итд.).

4) Које је године дете: а) проговорило, б) проходило?

5) Које је године и под чијим надзором дете почело учити и ко га је спремао за ступање у школу?

6) Има ли браћу и сестре, а тако исто је ли имао вршњаке другове или другарице?

7) Где је живело дете пре ступања у школу: у вароши или селу?

8) Године и социјални положај родитеља.

Сем тога важно би било знати, да ли родбина овога детета пати од нервних болести или им је наклоњена. То је питање тугаљиво, па зато је незгодно постављати га непосредно, него одговор потражити околним путем.

Све одговоре учитељ треба да унесе у нарочиту књигу на којој ће бити обележена дотична година као и име и презиме ученика. За сваког ученика треба имати нарочиту књижицу, или ако је књига општа за све ђаке у разреду, онда за сваког ђака треба оставити по 5—6 листова; то је потребно ради белажења нових факата и података о његовом развоју.

II

Прва карактеристика новоуписаних ђака

Податке о резултатима пријемних испита довољно је унети у поменуте књиге просто у облику испитних оцена, пошто ти подаци и нису толико важни за ђачке карактеристике; јер је призната истина, да је начин оцењивања детињег развоја и знања помоћу оцена несавршен. Резултат испитивања пре може важити као оцена повољно положеног испита, а ни у ком случају као оцена правог знања и развоја детињег у моменту његовог ступања у школу. Куд и камо је важнији први лекарски преглед новоуписаних ђака; тај преглед деце треба да изврши школски лекар чим деца пођу у школу, и податке тога прегледа треба одмах уписивати у ђачку књигу за личне особине. Не улазећи овде у детаље подробних прегледа, јер је то ствар лекарева, ипак напомињемо, да је тај преглед од неоцењене важности па за то га треба извршити што марљивије.

Затим настају психолошка посматрања.

У току *прве половине школске године* васпитач и наставници разреда посматрају детињи карактер, његове способности и марљивости према учењу, његово владање према школи и друговима, па о свему важнијем воде кратке забелешке у својим књижицама.

Да се састави прва карактеристика дечја, треба, по нашем мишљењу, да прође најмање по године; пре пола године мучно да ћемо моћи ма и приближно да се упознамо са индивидуалношћу свакога ученика, а нарочито кад се узме у обзир да су нам разреди претрпани великим бројем ђака.

Узгред да напоменемо и ово: учитељеве прибелешке о успесима ђачким могу потпуно да замене систем бележења оцена 1, 2, 3, 4, 5, који је штетан са више гледишта.

При том, природно је, да ће већи и опширнији део тих забележака пасти на део слабих или оних ученика који тешко успевају.

Састављајући после часа своје забелешке, учитељ се може задржати на чисто фактичком земљишту. Затим, прочитавајући те прибелешке, учитељ треба да их попуњава, по потреби, својим резоновањима и објашњењима.

Сличне прибелешке прави он у важним случајевима и у погледу ђачког владања на свом часу. Исто тако и васпитач, водећи надзор над ученицима између часова, ступајући с њима у разговор, расправљајући несугласице, свађе и спорове, учећи их реду и дисциплини итд. бележи у своју књижицу многобројна опажања, у главном фактички материјал. Васпитач долази у додир са родитељима, кадгод то потреба захте. Све, што дозна од родитеља, а тиче се породичних околности ученика, уноси у бележник.

Тим путем, понављамо, материјал, који свестрано карактерише дечје индивидуалне особине, прикупља се у току пола године и тек после тога времена, у обрађеном облику, уноси се у ону главну књигу, као његова прва карактеристика. Прва је карактеристика од особите важности и зато је ваља саставити веома марљиво и пажљиво.

Васпитач саставља карактеристику на основи материјала, која је прикупљен: 1) путем претходног испитивања родитеља, 2) путем лекарског прегледа и 3) путем сопствених посматрања свих разредних наставника и доцнијих разговора са родитељима.

Већ смо напоменули, да резултате испитивања родитеља и лекарског прегледа треба, из упитних и лекарских бланкета, у свој целини преписати у књигу личних особина дотичног ученика; у књизи за личне особине у самом почетку имају штампане рубрике, које одговарају рубрикама поменутих бланкета. Но, преко свега тога, прва карактеристика чини кратко и збивено резиме тога материјала, што је потребно ради потпуне представе о индивидуалности ученика, како се она представља у почетку школскога курса.

Пошто, по нашем мишљењу, карактеристика треба да служи не само најближим циљевима васпитача, него уједно и педагошким циљевима, као материјал, који се доцније може подврћи проучавању, то је неопходно да се бар у виду *minimista* поставе обавезна и једно-

образна питања, на која се може кратко одговорити. Није лака ствар саставити нацрт тих питања, јер њима треба предвидети само оно што је битно, што најтачније и најјасније може да одреди физички, морални и интелектуални склад детета.

Покушаћемо да овде изнесемо угледну шему таквих питања, пропраћајући их и угледним одговорима — како би читаоцима сама ствар била јаснија. Та шема наша нити је потпуна, нити савршена. Разрада шеме — ствар је знања и искуства не једног, већ многих лица, а иста ће се попунити и усавршити само онда, кад се почне примењивати. Тада ће се опазити и омашке и недостаци као и излишна опширност, ако их буде у претходном нацрту, и неправилно постављање питања, што је врло могућно кад се шема прави теориски. Речју, сама пракса и примена шеме учиниће да иста буде што ближа своје идеалу.

III

Угледни план прве карактеристике

I. Породица ученика

Отац Н. има 45 година, служи у приватном предузећу; нема завршно образовање; човек мало-културан; нема времена да пази на васпитање деце; често прибегава само оштрим казнама.

Мати је једва писмена жена, лакомислено добра и некарактерна; аукторитетом се не користи у породици. Два старија брата и старија сестра школују се у средњим школама.

Стања су средњег. Увек живе у граду.

II. Ученикова прошлост до уписа у школу

Ученик Н. у детињству је патио од енглеске болести, додније предежао богиње. Слабо је растао, позно је почео ходити и говорити. У седмој години почео је учити писменост под управом сестре — гимназисткиње V разреда; учење је ишло траљаво и због невештине управитељке (сестре) механично. Н. је проводио улични живот: на дворишту, на улици, на потпуној слободи, без контроле и надзора. Две године спремао се за испит у учитеља градске школе. Кад му је било 10 година полагао је испит први пут и — пао је. Тек после године положио га је.

III. Први лекарски преглед у школи

Ученик Н. на прегледу се показао крепак и здрав, но физички није био развијен као вршњаци му. — (Подробности у санитарном бланкету).

IV. Интелектуални развитак ученика

www.uniliv.rs (Из прибележака учитеља, васпитача и по другим подацима прикупљеним).

- а) *Памћење*. Ученик Н. одликује се добрим и поузданим памћењем; међутим тешко памти, а сећа се и разуме добро.
- б) *Логична способност* Н. по све је слаба због недовољно развијеног говора; Н. с великим трудом везује најобичније представе. Међутим је разборит; често досетљивошћу нађе оно, до чега не може да дође расуђивањем; разборит, досетљив и лукав у практичним случајевима.
- в) *Уображење* Н. слабо је у области апстрактних представа; Н. врло тешко облачи реч у живу и јасну слику; но конкретне чињенице, предмете и појаве може лако да представи и веже.
- г) *Посматралачка моћ* Н. је оштра у предметима и појавама посведневним, но не одликује се ни ширином, ни дубином; све, што је ван обичнога, не може да му пробуди пажњу и да га заинтересује; уопштавају се само спољашњи знаци, и према томе састављене представе нејасне су.

V. Успешност у школском учењу

- а) Опште напомене: Основни дефект развитка Н. — јесте недостатак у говору: мала резерва речи и неумешност у везивању истих. Стога све, што се тражи за логично причање, Н. врло тешко усваја. Конкретна знања иду му много лакше, него апстрактна.
- б) *Успеси у матерњем језику*. Усмено и писмено исказивање мисли Н. је недовољно због горе именованих узрока: рђаво исказивање реченица, неумешност у употреби речи, недовољан ток и веза мисли. Добро чита, но без разумевања; читање је постигао спремајући се за испит и механичким читањем многобројних чланака.
- в) *Успеси у аритметици*. Н. је вичан, окретан и бистар у решавању задатака; а мучи се при објашњавању решења, — при употреби аритметичких термина буну се; пре ступања у ову школу механички је упамтио основне појмове тако поуздано, да се сада тешком муком може одучити од тога.
- г) *Успеси у немачком језику*. Н. необично тешко усваја изговор и гласоудар. Добро зна све, што се може и мора научити из књиге. Најлакши немачки текст с грдним напором преводи на матерњи језик.
- д) *Успеси из веронауке, географије, историје и природних наука*. (Краткоће ради мећемо те предмете заједно у једну рубрику; у оригиналној карактеристици треба их одвојити тако, да сваки предмет има и своју засебну рубрику).

Сва објашњења Н. и рђаво разуме и рђаво усваја. На питања, која се при том стављају, ретко одговара смишљено. Поуздано зна само оно, што се задаје из књиге, и запамћено лепо репродукује само на запиткивања, а никако не може сам да исприча лепо и у вези.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

е) *Успеси у красноречју и цртању*. И у једном и у другом предмету показује одличне успехе.

ж) *Ваншколско читање*. Н. — апсолутно не чита ништа.

VI. Однос према учењу

(Овим ширим термином замењујемо стереотипне и застареле рубрике „пажња и прилежње“):

а) *Интерес и љубопитство*. Само по себи учење у опште мало занима Н.; према апстрактним знањима, сем аритметичких задатака, он је потпуно равнодушан; неки интерес испољава на часовима географије и природне историје; на тим часовима примећени су на њему неки знаци љубопитства: често се обраћа наставнику својим питањима и недоумицама. Врло радо бави се цртањем.

б) *Однос према послу* је брижљив и акуратан; види се да га је неко својим утицајем убедно, да треба учити и да је то важан посао.

в) *Радљивост*

Истину говорећи Н. не воли да учи, јер му то иде одвећ тешко. Но у убеђењу, да је оно потребно, он упорно ради све, што треба. На часовима се *труди* да што пажљивије слуша, премда му и то не иде увек глатко, него тешком муком. Код куће, по причању родитеља, дуго седи над књигом и „својски буба на глас, док не набуба“.

VII. Темпераменат

(Бележе се физиолошке црте)

Н. одликује се окретношћу и немирношћу; склон је шумном весељу, смеху, несташлуку и лукавству; утиске прима споро, али им се јако потчињава, била то жадост или радост, пријатно или непријатно; у раздражењу је злобан, упоран и осветљив.

VIII. Карактер

(Бележе се моралне црте)

1. Сталне црте:

а) *Позитивне*

У карактеру Н. запажени су знаци чврстине и самосталности; покурава се само дужим саветима, опоменама и убеђењима, ама претњама и сили никако.

б) *Негативне*

Сем грубијанства и осорљивости, живот је васпитао у Н. окорело, свирепо па чак и тврдо срце. Слабо развијено уображење смета му да појми туђу жалост и несрећу и да помаже патнике и невољнике; у опште не може да буде болећива срца.

WWW.UNILIB.BS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

2. Несталне црте

Н. је у опште равнодушан, прост па чак и наиван, но гдекад са предумишљајем бива лукав и притворица; воли да се хвали и лаже; некад говори и ради праведно, не бојећи се последица; опрезан, обазрив, наметан, уме да трпи и чека; опажени су знаци цицијашлука.

3. Спољашње особине

Н. је врло тачан; ствари чува марљиво и у реду; тешко се сећа кад шта треба да ради: не одоцњава, не заборавља, не зева и не блене путем.

Па при свем том не пази на себе сама, нити тело држи чисто: руке су му увек прљаве, уши неумивене итд. Види се да није упућен да тело држи чисто.

4. Однос према старијима

Н. се боји оца и сматра га као ауторитет; према матери је дрзак и грубијан, ни у чем јој се не покорава, нити је слуша. Старију сестру и браћу не признаје за старије.

Пред наставницима не осећа ни мало стида; говори с њима отворено и смело; не устеже се да им се подемева, па се не устеже ни да их обмане у своју корист. Љубави, оданости, симпатије према никоме нарочито не испољава. Но опазило се да поштује јаче и суровије.

5. Однос према друговима

Међу друговима је право чудовиште; чини и говори разне глупости, само да изазове смех; каткад допушта слабијима од себе да са њим терају шегу и праве вицење на његов рачун; воли да се препире и да се често свађа; у свађи бива груб, задорица, ступа у бој; у боју је врло злбан, против јачих употребљава све што му дође под руку, и зато га се боје и склањају. У играма воли да предњачи и да заповеда, при чему се увек грубо свађа. Према нежнима и плачљивима испољава презрење. Жестоко гони оне који покушавају да се служе клеветима.

6. Владане у школи и код куће

На часовима се труди да буде скроман и занима се послом, ма да се поред свега тога често испољава његова природна окретност и брбљивост; каткад измишља и смело приводи у дело глупе шале и вицење против слабих а добрих наставника.

На одмору, између часова, никако не мирује него скаче, трчи, свађа се, дере се.

Слободно време ван школе као и пређе проводи на улици или на дворишту, игра кликера, трчи на реку ван вароши.

IX. Однос према религији је потпуно несавесан. У цркву иде да мора а моли се механички.

X. Нарочити карактерни поступци

12. октобра 190* год. на часу српског језика, желећи да се нашали с другом намести, перо на седишту свога друга те се јако убодје и поче врискати од бола. Кад је наставник испитивао ово дело Н. је изгледао у неколико збуњен, али није појмио нити је признавао да је његова шала грубијанска; друга свога прозвао је „жена“ зато што је плакао.

XI. Допуне, расуђивања и напомене, које нису ушле у горње рубрике

У последњу рубрику васпитач може да унесе оно, што му се чинило да му није места у претходним рубрикама. Овде изводи општи закључак о карактеру, интелектуалном развиту и осталим особинама ученичким са набрајањем узрока којима се исте објашњавају и спомиње мере, које би биле корисне за исправљање именованих недостатака дотичног ученика.

IV

План периодичних карактеристика

Кад је прва — најтежа — карактеристика састављена, даље ће ићи много лакше и простије. Даљи задатак посматрања састоји се у томе, да се прибележи ток физичког, интелектуалног и моралног развитака детињег. Кад већ имамо прву карактеристику ствар је већ олакшана тиме, што васпитач и наставници већ имају полазну тачку, знају с ким имају посла, знају, на које стране ума и карактера ђачког треба да обраћају већу пажњу, и сами узимају активно и мудро учешће у његовом васпитању.

Другу а и остале карактеристике сасвим је довољно састављати годишње, а не тромесечно или полугодишње, за које време могу се десити знатне измене на или у објекту посматрања. Посматрања се врше истим редом, као и раније. Карактеристике се воде по пређашњим рубрикама. Да би се избегла понављања и да би написано било што очигледније и прегледније не би излишно било кад би се књига за индивидуалне особине удесила тако, да спољашњи облик — рубрике и остало — буде што прегледнији и згоднији. Не треба сметати с ума, да ће материјал, који се налази у књизи за индивидуалне особине, затребати, ради разраде, коме посматрачу; да ће овај имати посла с масом таког материјала, те је, дакле, потребно да му се по могућству олакша употреба тога материјала.

Имајући на уму то, и потребе школске праксе, придржавајући се једно мало час показане шеме, могло би се књизи за индивидуалне особине дати овакав облик, какав ћемо мало ниже навести.

У рубрици физичког развика, која ће, разуме се, имати више подрубрика и, сигурно, са другим натписима, него што је у нас (то је већ лекарев посао), навели смо неколико примера и именовали неколико болести у циљу бољег разумевања овога посла. Детаљнија и правилнија разрада те рубрике, понављамо, ствар је школских лекара, а ми смо је узели само ради потпуности наше угледне шеме.

Слободне — празне — рубрике за сваку годину и за свако под-раздељење треба да су веће од ових које износимо. Исто то ваља нам напоменути и за рубрике које смо угледним подацима испунили за ученика Н.

У вертикалним рубрикама додали смо 9. и 10. годину с тога што се може десити случај да дотични ђак понавља разред.

Овакав облик књиге за индивидуалне особине, какав ми предлажемо, даје могућности да по хоризонталним рубрикама лако прегледамо поступни развика разних страна физичког и духовног света ђачког а по вертикалним рубрикама срањивати га у целини за све време ђачког пребивања у школи; на пример, 2. године, 4. године, 8. године. И једно и друго од особите је важности и за циљеве васпитања и за циљеве проучавања материјала. (Види табеларни преглед на 418. и 419. страни).

V

Закључци

Ма како да је несавршен систем карактеристике и посматрања, који предлажемо, инак ће, држимо, школа имати несрањено потпунију и правилнију представу о својим питомцима, него што је данас има по цифреним оценама и кондуитама. Ако неко некад потражи објашњење о томе, какав је био овај или онај ученик пре 5, 4 или године дана, онда ће му књига за индивидуалне особине дати много лепшу и потпунију слику, него ли поворка цифара и лично сећање наставничког особља, која могу да буду и нетачна и површна при маси ђака. Премда је немогућно очекивати, да ће сви васпитачи и наставници вршити тежак посао посматрања са подједнаким знањем и умењем, да ће сви умети и на време запазити и тачно карактерисати fine појаве психичког развика ђачког, но баш и при тим условима сакупљен материјал много ће више вредети за испитивача и разрађивача. Случајне погрешке, преувеличања, противречности губе се у маси; појаве пак, које не носе случајни карактер, које се опредељују сталним и сходним узроцима, биће примећене многобројним напоменама и с тога неће бити тешко да се издвоје и проуче међусобно.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unibooks

Опис ученика (или ученице) Н. који

I. Исказ

(Долазе штампани бланкети с рубрикама, са праз

II. Први лекар

(Долазе штампани бланкети које је лекар саставио, са

III. Прва ца

(Долазе штампани бланкети с рубрикама: резултати пријемног у свакој рубрици оставити довољно про

IV. Таблица период

НАЗИВ РУБРИКА		2. ГОД.	3. ГОД.	4. ГОД.	5. ГОД.
I. Физичко развијање	Висина	+ 4 сант.	+ 5 сант.	+ 5 сант.	+ 10 сант.
	Прса	+ сант.	+	+	+
	Вид	Нормал.	Нормал.	Нормал.	Погоршање
	—	—	—	—
	Болести	--	—	Дифтер.	—
II. Интелектуално развијање	Памћење	Омањи прогрес у брзини памћења	Очигледни напредак	Промена се не опажа	Као и раније
	Логичке способности	Способност закључака и веза мисли у неколико су побољшани	Примећен прогрес по све лагано	Већа пракса у усменом излагању доноси очевитну корист	Учење геометрије јако помаже развитку
	Представе	Остају слабе и запустене	Промена није опажена	Опажа се неки напредак	Представе се развијају али остају неулепшане
	Моћ посматрања	Остаје површина	Као и раније	Појачана у области конкретних појава	Развија се и у области духовној
	Слободне рубрике за поцуњавање				

је ступио у школу 19 године

родитеља

(ним простором за записивање дотичних одговора).

сџи преглед

(празним простором за записивање дотичних одговора).

раќтеристика

(испита и именоване оних десет рубрика које горе поменуемо; стора које ће васпитаљ поцуљавати).

сџих посматрања

6. ГОД.	7. ГОД.	8. ГОД.	9. ГОД.	10. ГОД.	11. ГОД.
+ 4 сант.	+ 3 сант.	+ 1 сант.			
.			
Пређашњи	Пређашњи	Погоршање			
—	—	—			
—	инфлуенца	—			
Слабљење памћења	Промена неприметна	Као и пређе			
Н. брзо напредује у логици	Н. разум бива трезвенџи, опрезџи практичџи	Н. суди логично и зре-ло. Нарочито се у њему развија способност анализе и критике.			
Опажа се напредак у области апстракт. представа	Стваралачки елеменат представа остаје слаб	Представе су довољно активне у области мишљења; али стваралачке фантазије нема.			
Постаје способџи да запази и слабе и смешне стране у људима	Продужује се и даље развијање те црте	Има умешности да запази појединости и ситуације; ну слабо развијање уопштавања.			

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.SR

Нема спора да ће и сами посматрачи временом усавршити технику посматрања.

Занимајући се дуже времена вршењем посматрања, баш и при осредњем оштроумљу, немогућно ће бити не запазити, да се неке појаве понављају, да неке црте тих појава треба признати као типске, главне, полазне. Но вероватно је да ће се међу посматрачима наћи можда и такви људи, од којих можемо очекивати и важније проналаске — открића.

Први кораци при оснивању *типова* уједно ће бити и први кораци — покушаји — за оснивање и уређење самих посматрања на савршено другој основи. С разлогом се можемо надати, да ће после извесног, краћег или дужег, времена (што све зависи од извршилаца) уређење посматрања и теориско проучавање сакупљеног материјала учинити то, да се појави одлично разрађена класификација школских типова, која би обухватила свемогуће разноврсности на које се буде налазило.

Тада ће и примена посматрања, као што је већ напоменуто, бити постављена на савршено другим начелима и у знатној мери биће олакшана и приступачнија.

Место састављања посебне и самосталне карактеристике за сваког ученика васпитач ће се ограничити само увршћивањем дотичне индивидуе у род и вид који тој индивидуи одговарају, а чија су (рода и вида) општа обележја одређена и васпитачу позната. Ако баш место једнога рода и вида треба именовати неколико: по физичкој организацији индивидуе, по умним особинама, по темпераменту и т. д. и тада ће, кад се класификације знају добро, то бити много простије, него ли расправљати посебне карактеристике сваког ученика на по се, не имајући при том никаквих улута.

И тако, најважнији задатак уређења школских посматрања јесте — проучавање и класифицирање школских типова.

Кад се томе циљу тежи и исти постигне, онда ће се открити богате даљње перспективе за примењену педагогику. Прво, разрада и проверавање ових или ових општих метода васпитања и наставе могућна је само онда, кад већ имамо готове класификације. Докле ње нема, дотле се никакви огледи и покушаји са појединим ученицима не могу сматрати као поучни за будућност. Докле год нема вере да постоје типске сличности појединих случајева и нема јасног и одређеног знања њихове нетипске разлике, све дотле се не могу према њима са сигурношћу примењивати опште мере нити би се могле мењати, обзирући се на почасна одступања свакога случаја од типа, коме исти припада.

Кад већ класификација постоји, кад је, дакле, имамо, онда ће се одмах и неизбежно за њом појавити строго разрађен систем васпитних мера за сваку типску групу ђачку. Друго, при том услову моћи ће се остварити принцип индивидуалности, т. ј. налажење ближе групе, којој

се може придодати и индивидуа, именоване њених нарочитих особина и, саобразно томе, избор правих начина којима ће се утицати на васпитаника.

То је, по нашем мишљењу, једини прави пут, којим треба да иде примењена педагогика ако хоће да добије поуздане темеље и да изађе из свога данашњег жалосног положаја, јер данас педагози раде насумце, са затвореним очима, придржавајући се у свима случајевима једних и истих рутинских начела и савршено не знајући, чему ће их одвести та рутина.

Метод посматрања и метод огледа јесу два научна оруђа, којима се мора користити и педагогика, ако жели да се приближи решењу својих многобројних и важнијих проблема. Ако се једно од њих примени у специјалним „педагошким“ лабораторијама, друго — у школама, онда ће, можда, у најскоријој будућности педагогика са истим правом, као и медицина, задобити заслужено име наука. Мучно да има колико толико важних разлога за побијање нашега тврђења, а камо ли да се наше претпоставке могу назвати маште и неостварљиве уобразиље.

Напротив, законита аналогича педагогике са медицином и гигијеном уверава, да и педагогика може постићи исте резултате, какве су постигле и те две науке. Па одиста, зар психијатрија није путем правилног система посматрања створила своју класификацију нервних болести и зар није морала савлађивати слично тешкоће, какве предстоје и педагогици?

Било је доба, када су се сви душевно болесни сматрали за нормалне људе, само ако се та њихова болест није у знатној мери испољавала. Било је доба, када лекари нису знали битне разлике међу хистеријом, неврастенијом, меланхолијом итд.

Но данас постоје потпуно тачни знаци свих тих болесних стања нервног система; сем тога: проучени су њихови разноврени подраздели и промене облика, објашњен им је постанак, указани су методи за лечење њихово.... А међутим материјал који је посматран несумњиво је био истог карактера, као и у педагогици: живи и често по спољашности здрави људи, њихови поступци, мисли, осећања, говор, опхођења. Опажајући многе ненормалности у њима и не умејући објаснити их, педагози се сада налазе у истом положају, у каквом су били лекари до разраде психијатрије. Пред вама је, како вам се чини, најнормалније дете: здраво, крепко, весело, окрегтно, чак разумно и наметно, ну чим почнете обучувати га, онда тек видите право стање ствари. Чим га почнете учити одмах видите да је туно, нескладно, неразумно. Па у чему је ствар? На то питање у огромној већини случајева ви не можете ништа друго да одговорите, до — „не знам.“ А међутим ненормалност коју посматрате, без сумње припада неком општем типу;

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unibg.ac.rs

проучавајући представнике тога типа у маси, бесумње ће се наићи на такве свима заједничке црте и чињенице, које ће расветлити њихове духовне особине и објасниће узрок тих особина, а следствено ће дати полазну тачку за рационалне мере и утицаје при даљем васпитању деце именованог типа.

Не тврдимо, да ће се у свима таквим случајевима неприметно откривати појаве патолошке у медецинском значењу те речи, премда ће се и оне чешће јављати.

Ну често ћемо имати посла са *педагошком патологијом*, т.ј. са разним недостацима, који су деци накаламљени неправилним васпитањем. У сваком случају васпитач ће знати с ким има посла, а то је врло важно, јер се неће радити насумце, жмурећи. Као што се игијена развија одмах за медицином, тако ће се развијати и рационална теорија васпитања одмах за „педагошком патологијом“!

Докле год је целокупан живот ненормалан, све дотле ће бити и болести физичког организма, и душевне болести, и све дотле ће главни задатак медицине бити лечење болести, а главни задатак педагогике — васпитање, т.ј. исправљање у омладине наследних и добивених дефеката.

Но медицина је већ далеко коракнула, док се педагогика није кренула с места.

Уређење школских посматрања биће, по нашем мишљењу, један од првих великих корака у њеном кретању, и држимо, да ће се тај корак морати учинити, кад, тад.

Г. Роковъ

Саопштио,
Свет. С. Поповић,
учитељ

САТ БЕЗ НАВИЈАЊА

По нем. Deut. Uhr Zeit. фебруар 1906. г.

Већ је сваки чуо за чудновато и особито дејство новог елемента радиума, чији се трагови јављају у пехбленди из Ческе.

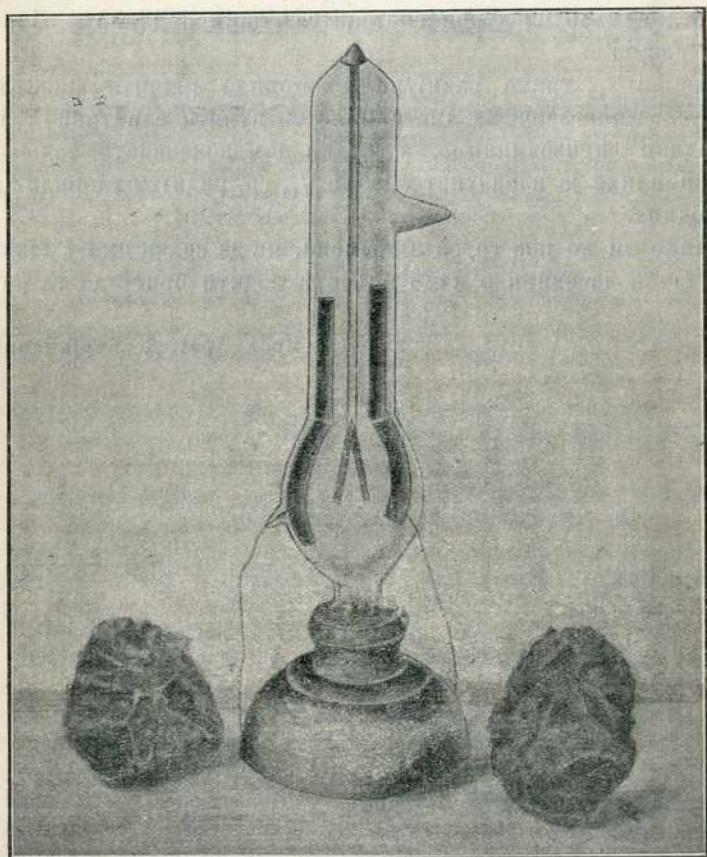
Чист радијум још није издвојен из својих једињења, која са металом ураном и свима осталим радиоактивним телима зраче радијум, Или тачније: сва једињења што садрже радијум излучују разне зраке: — α , — β и γ , од којих је сваки са особитим својством. Годинама зрачи чека радиоактивна материја, па се ипак не може приметити да се ма у чему променила и ако стално одаје поменуте зраке.

Дејство радиумових зракова, које нас овде особито интересује, састоји се у томе што оно околни ваздух начини спроводником. Ово се утврђује следећим опитом:

Ако се дугме на електроскопу додирује неким телом које је пуно електрине, то ће се листићи један од другог раставити кад се оба напуне истоименом електрином, а чим се употреби радијум у њиховој близини, одмах се листићи саставе. Ово је услед тога, што је ваздух спроводник електрине из листића, који спадну чим изгубе свој електрицитет.

Ова су испитивања вршили разни физичари и наша слика представља конструкцију научара Strutt-a, а објашњење је узето из часописа „Scientific American“.

На једном дрвеном стубу утврђена је безваздушна доле шира цев у којој виси један електроскоп од алуминијумових плочица. Цев је

изнутра постављена са две плочице станиола. Лево и десно налази се по један комад пехбленде у којој има радијумових једињења.

Док су други зраци радијума неспособни да продру кроз стакло, дотле γ зраци продиру цев и празне листиће од нагомилане електрине

и то само онда, кад у електроскопу има електрине. Кад су листићи пуни истоименом електрином, раскрече се, ударају у облоге од станиола и празне се. Пражњење се види по томе, што листићи електроскопа спадну, јер се њихова електрина спроведе у земљу помоћу две жице. И ово се непрестано понавља.

Овај прости експеримент нашао је примене те се конструисао сат радијума. Фабрика Martindale у Лондону продаје већ поменути сат за 250 дин. а он изгледа: као једна кутија од махагона величине 24 цоли у којој је електроскоп, а на место пехбленде узета је мала цевчица са $\frac{1}{12}$ гр. радијум-хлорида. Ту је преиначен и спроводник и електроскоп, али у принципу је као што смо већ описали. Сваког минута треба да спадну листићи, а за преношење тога истраживања налази се један мали електромагнетски сат, који нам као и обичан сат показује време.

Тако ће $\frac{1}{12}$ грама радијума — хлорида зрачити више хиљада година, услед тог зрачења листићи ће се пунити електрином и празнити zgodним спроводницима, а сат ће нам показивати тачно време.

Од прилике је израчунато да ће $\frac{1}{12}$ гр. радијум-хлорида зрачити 20.000 година.

Колико ли ће још требати времена, па да сваки има у левом џепу прелука тачан часовник о коме не мора водити бригу да га на време навија?

Проф. Драг. Д. Марјановић

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Б Е Л Е Ш К Е

БЕЛЕШКЕ ИЗ НАУКЕ И ПРОСВЕТНИ ЗАПИСИ

Конгрес за психошко испитивање децјег живота и старање о омладини. — Пре кратког времена је у Берлину одржао свој рад конгрес за научно психолошко испитивање децјег живота и старање о школској омладини. На конгресу, који је релативно био добро посећен, узели су учешћа најгласовитији педагози из свих европских земаља. Од говорника особито се истакао професор гралачког универзитета др. Мартинак. Он је расправљао на немачком језику о једној новој педагошко-психолошкој науци, која је од психолошки школованих, учених људи створена, у Америци постигла свој врхунац. Та нова „наука о психолошком познавању ђака“, интересује данас цео педагошки свет, Говорник је оштрим потезима обележио сврху те нове науке и указао је на врло интересантне проблеме из те науке. Како се у последње време излази са многим предлозима о реформи школа и о сличним питањима, који сви заједно имају субјективан карактер, то би било од врло велике вредности за свеукупни унутрашњи живот школа, када би се већ једанпут створила објективна мера за оцену односа детета према школи, јер би се тим ударио темељ научној дисциплини о познавању децјег живота.

Директор гимназије у Гринцигу код Беча, др. Теодор Хелер расправљао је интересантан темат о психастеничној деци (*ψυχη* = *psyche* = душа, карактер и *ασθενής* = *asthenes* = немоћан, слаб), који и поред даровитости не могу да напредују у школи, не могу никада да се стално предаду каквом раду, па због свега тога у животу често врло велике бродолеме али увек и редовно морају да трпе. Говорник је упозорио учене слушаоце на неретке психастеничне кризе, које се јављају код скроз покварене деце због чега се при васпитању њиховом мора употребити нарочити, сасвим наопаки педагошки поступак. Др. Хелер препоручује за младе психастеничаре измену мисли и консеквентну подесну терапију zgodним занимањем. За време дискусије утврђено је да се из дана у дан све чешћа самоубиства код деце могу једино и искључиво објаснити астенијом карактера, који за времена није васпитањем нормализан.

*

Библиотеке у Бечу. — У Бечу постоје многобројне библиотеке. На првом месту ваља споменути царску дворску библиотеку, у којој се налазе штампана и писана дела од велике вредности а и реткости због своје

старине. За нас Србе је важна та библиотека што се у њој као и у царској дворској архиви налазе дела, која се односе на живот нашега народа у аустријским земљама од прелаза Чарнојевићевог па до најновијег времена. Србин, који пише историју нашега народа из тих времена, историју борбе Турака са Србима и са осталим хришћанским народима, не може обићи ту богату библиотеку, у којој се будним оком чува сваки пергаменат, сваки листић, свака у опште исписана успомена на времена турског господарства у јужној и средњој Европи. Покојни генерал *Аврам Букић*, који је већином у матичином летопису објављивао своје расправе о бурним приликама, 1848 год. прео је грађу из те библиотеке. Библиотека је у толико јавна, што у њу могу ући и делима се служити само стручни научењаци, књижевници и писци у опште. За ширу публику дворска је библиотека затворена, а нема најзад ни потребе, да буде друкчије,

Поред споменуте дворске библиотеке важна је библиотека бечког универзитета, која је врло богата делима како научним тако и белетристичним, најстаријим и најновијим и што је најглавније на свима језицима културних народа. Читаоница библиотеке подељена је у четири одељења, која одговарају четирама факултетима. Библиотека је јавна, па према томе може у њу свако долазити, али ипак број њених посетилаца сачињавају у првом реду универзитетски студенти, професори и остали стручни људи.

Сем ове две библиотеке, које уживају светски глас, постоје у Бечу још и многе државне библиотеке као библиотека техничке велике школе за пољску привреду, академије наука, аустријског парламента, појединих министарства и т. д.

Од приватних библиотека чији су сопственици великаши, властела и стари племићи, ваља на првом месту споменути ону великог војводе Рајнера, у којој се налази чувени „*Rarus Rajner*“, за тим приватне библиотеке; Кнеза Ауерсперга, принца Лихтенштајна, грофа Хараха, Палавичиња, кнеза Килског и т. д.

Многобројне су такођер библиотеке разних учених друштава, пропагандских удружења, језуитских и осталих верских калуђерских редова, клубова политичких, књижевничких и спортских и т. д.

Ну све ове, до сада набројане библиотеке, или су колекције антиквитета или су стручне збирке, па су због тога и неприступачне за ширу публику. Оне нису извор, из кога ће се маса народа окрепити свежином науке. Па и ту је хуманитет добрих људи учинио своје.

Бечко друштво за ширење народног образовања (*Wiener Volksbildungsgesell.*) отварао је постепено у бечким квартовима библиотеке, које су сиромашнијој радничкој класи давале књиге на читање. Такса за позајмницу или боље рећи месечна или годишња претплата, тако је незнатна, да је и пуки сиромах може неосетно дати. Заузимањем горе поменутог друштва постоји данас у Бечу 15 библиотека, које су распоређене по свима квартовима, где је највише сиротиње и радничког народа. У неким квартовима има чак и по две. Библиотеке располажу са преко 100.000 дела најразличнијег садржаја. Ту је заступљена наука, песništvo: роман и приповетка, па класични писци, путописи, приче за младеж и т. д. Годишња је претплата 3 круне а месечна 30 пара. Библиотеке су размештене овако: У II, III, V., X., XII, XV., XVI, XVII. и XVIII. по једна, а у XI, XIX. и XXI. одељку по две.

Од колике су вредности за народно образовање овакве, збиља јевтине, књижице није потребно ни говорити, али је потребно препоручити сваком

пмућнијем човеку код нас да по угледу на Немце и остале народе не заборава на народну просвету свога народа, јер ми и поред наше три библиотеке у Београду, Крагујевцу и Нишу врло трајаво стојимо баш с тим институтима.

*

Чески језик на прашком немачком Универзитету. — Енергична борба наше браће Чеха на територији Краљевине Ческе и Моравске за равноправност ческога језика са немачким, све већма отима маха, те су и победе ту. Већ пре дужег времена професорски сенат немачкога универзитета у Прагу био је приморан, да бечком министарству просвете поднесе представку у погледу увођења катедре ческога језика на реченом немачком универзитету. Аустријско министарство као да се испрва снелавало, да даде свој пристајак, ну најзад је морало попустити

*

Против коедукације. — Професорски савет универзитета у Чикагу решио је, да се од ове школске године уведу паралелне катедре за студенте и студенткиње, које ће бити одељене. Док се стручни људи баш у најновије време боре за коедукацију, за заједничко образовање обостране омладине, дотле споменути универзитет фактично је против ње, мотивишући то своје сонтра необзбиљним понашањем мушких и женских за време предавања, што повлачи за собом и слаб успех.

*

Хигијена зуба. — Поред хигијене очију и осталих чулних органа у *лондонским школама* уведена је од ове године и облигатна хигијена зуба. За јутра, пре почетка наставе, ученици и ученице, добијају поуке из науке о чувању и неговању зуба, а после тога, свако дете мора својом четкицом да очисти, и опере зубе.

*

Нови музеј у Сплету. — Далмација је пуна и препуна историјских спомена, а Сплет је, чувен са свога врлога археолога *Булиќа*, секретно пажњу научног света већ толико времена. На жалост, трудом и маром Буљњевим скупућени споменици леже у Сплету у четири подрума, а оно што се због тескобног простора није могло у подруме сместити, остављено је под ведри небом да га време троши и да се на њ разуздана деца и свакојаке друге штеточине камењем бацају. Сплетска је општина до душе дала бесплатно земљиште, да држава на њему подигне пристојан музеј. Ну аустријско министарство просвете слабо се освртало на молбе и сплетске општине и далматинских посланика. Но како изгледа и то ће питање бити приведено крају, што ће се на пролеће о трошку министарства просвете подићи музеј.

*

Словеначки језик. — Бубљански листови јављају, да се у свима словеначким општинама у Крањској уводи словеначки језик као службени место досадањег немачкога. Већ су изашле и две ручне књиге Рабникова: *Правна терминологија* и *Хоманова: Здравнишка терминологија*

*

Школски бојкот пруских Пољака. — Пољаци у Пруској неуморно се боре за свој народни језик. У последње време захтевали су, да се наука вере бар предаје на пољском језику, кад већ морају трпети, да се њихова

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

деца у другим предметима васпитавају на немачком језику. Ну праведни пољски захтеви игнорисани су на надлежном месту, због чега су пруски Пољаци били приморани да се отворено одупру том туђинском притиску.

У вароши Познању родитељи су писмено захтевали од учитеља, да веру предају на пољском језику, у противном случају забраниће деци, да походе школу. Подстрекавањем пољске провинцијалне штампне штрајк увређених Пољака пренео се и на западну Пруску.

Из Торне јављају, да су пољски ученици ставили учитељима ултиматум или да при катихизацији употребљавају пољски језик или да ће они напустити школу, пошто су им родитељи забранили, да се моле Богу на немачком језику и да на том језику слушају науку хришћанску. Исти случај догодило се и у селима Концендорфу и Кнабасину. У округу Коницком 600 пољских родитеља преко епископа кулмске епархије поднело је влади *memento*, или да попусти и њихове жеље усвоји, или да школе затвори.

Најугледнији пољски родољуби као посланик Хрзановски, члан великог дома Босциелски и чланови пољског „Сокола“ у сваком погледу и свим садама потпомажу ову струју, која је електризовала све пољске крајеве. Штрајк напредује и нема сумње, да ће Пољаци остварити своје праведне жеље.

*

Колико се троши хартије у свету? — Хартије се у опште највише троши у *Канади* и у *Савезним државама северне Америке*. Ту потроши свака душа просечно 18 кгр. годишње. После те две државе долазе:

Енглеска са 17 кгр. на главу.

Норвешка „ 14.5 „ „ „

Шведска „ 13 „ „ „

Швајцарска „ 12 „ „ „

Француска }
Холандија } са 10 „ „ „
Белгија и
Аустралија }

Угарска }
Русија } „ 1—2 „ „ „
Финска }
Бразилија }
Мексико }
Јапан }

У *Индији*, где је хартија тако рећи непозната, троши се просечно само 100 грама.

Из горње таблице се види, да је консум хартије пропорционисан са индустријском активношћу појединих земаља.

*

Захтеви аустријских учитеља. — У јулу ове године одржан је у Бечу збор аустријских учитеља, на коме је донесена ова резолуција: Аустријски учитељи захтевају I.) да се први и други петогодишњи доплатак повиси од 200 на 300 круна, а четврти и пети од 300 на 500 круна. II.) да се у погледу плате после 5 година службе ставе у IX. а после 25 година у VIII. чиновнички платни разред са титулом „главног учитеља“. III.) да се године службе рачунају од онога дана, када је појединац положио дипломски

испит. IV.) да се године службе скрате од 40 година на 35. V.) часови, које учитељ проведе на школским конференцијама, да се урачунају у школско време. VI.) да им се даде могућност, да могу учествовати у феријалним курсевима и VII.) да при избору среских школских надзорница и при постављању главних учитеља уживају првенство учитељи.

*

Мађарски језик у средњим школама у Босни и Херцеговини. Сарајевски „Хрватски Дневник“ јавља, да је аустроугарска наредила, да се на средњим школама у Босни и Херцеговини уведе мађарски језик као изборно-облигатан предмет. Ученицима ће бити остављено да бирају, који ће језик слушати, немачки или мађарски.

*

Стање школа у Белгији. — Само се по себи разуме, да политика утиче и на просвету, па тако је и у Белгији било. Под назадним, клерикалним режимом било је отпуштено 1500 учитеља, а 800 школа и 200 забавишта затворено је. Ово је стање сада поправљено, али поред свега тога у релативно малој Белгији још је 175 општина остало без учитеља и без школа.

*

Побољшање учитељских плата у Хесенској. — У немачкој покрајини Хесенској учитељи су се молбом обратили на тамошње министарство да учитељске плате тако регулише, да најмања, почетничка учитељска плата буде 1500 марака, а највећа 3400 марака.

*

Основна настава у Русији. — У прошлој школској години било је у Русији 12,736.000 за школу способне деце, али је у школу ишло тек 5,389.000. Просечно је на 1574 детета долазила по једна школа. Број основних школа износио је 89.929, на којима је било 199.631 учитељ. Целокупни трошак за издржавање школа износио је 55,737.000 динара.

*

Изједначење загребачкога универзитета са аустријским. — Хрватска омладина и научници препоручују земаљској влади, да на правном факултету загребачког универзитета отвори катедру за аустријско државно и грађанско право, које би сачињавало облигатан испитни предмет. Ако влада уважи овај умесан предлог хрватских поборника, онда неће ништа стајати на путу, да се загребачко свеучилиште изједначи са онима у цеслитавској и да апсолвенти хрватског универзитета већ на њему самом стекну квалификацију за државну службу и за остале полозије у земљама, заступљеним у цареванском већу у Бечу.

*

Женска — triplex doctor — Домитила Карбало, Португалкиња има три доктората: математике, филозофије и медицине. Када је полагала први докторски испит, даровита кандидаткиња је особиту пажњу испитне комисије на себе скренула, да су јој испитивачи световали, да се не задовољи тим докторатом, него нека и даље студира, што је она и послушала. Госпођица Карбало написала је већ многа дела, која су јој донела и славе и поштовања не само у њеној отаџбини, него и изван ње. Када је положила и последњи медицински ригороз, ступила је на клинику, где већ две године ради, поштована и од професора клиничара а и од осталих својих мушких колега.

Број студенткиња на швајцарским универзитетима. — Прошле школске године број студенткиња на пет швајцарских универзита у Цириху, Берну, Женеви, Базелу и Лозани износио је 1518, од којих долази на Цирих 276, на Бери 486, на Женеву 343, на Базел 14 и на Лозану 399. Од тих 1518 студенткиња њих 1328 су редовне, а остале су ванредне. Интересантно је споменути, да је велика већина из иностранства, а само је њих 140 из Швајцарске. Највише их је из Русије и то 1217, Немцима има 40, а остале су разних народности. Највећи број студенткиња посветио се медицини њих 957, за тим филозофији 333, природним наукама 174 и правним 36. Русиње се највећма одају медицини, а Швајцаркиње и Немце филозофији.

*

Организација енглеских учитеља. — Енглески учитељи скупљени у „National Union of Teachers“ представљају најорганизованију и најмоћнију учитељску заједницу у целој свету. То учитељско удружење основано је 1870 године и броји данас 57.584 члана. Друштво је извојевало себи право, да *три члана* из своје средине шаље сваког заседања у *парламенат*. Како енглески посланици немају дијурне, то сваки члан учитељског удружења плаћа годишње за агитацију 2 шиллинга (нешто више од 2 динара), од кога се онда новца даје посланицима, браничима учитељских интереса, пристојна дијурна, док се баве у Лондону.

Друштво је подељено у више одсека, а ти су 1.) *школски*. 2.) *емпиријски*. 3.) *финансијски*. 4.) *правни*. (прошле године расправљено је у правном одсеку 572 предмета и изречена је пресуда. У тај одсек улађује сваки учитељ 2 шиллинга годишње). 5.) *организациони*. 6.) *парламентарни* (овај одсек даје упутства посланицима, који ће ући у парламенат и претреса школске прилике, о којима ће се у парламенту расправљати и т. д.) 7.) *одсек за распоред* (у Енглеској нема стално наменених учитеља). 8.) *одсек за потпоре* (прошле године издано је око $1\frac{1}{2}$ милиона динара на потпоре учитељима) и 9.) *редакциони*.

Друштвени је орган „*Scholmaster*“, који се штампа у 30.000 примерака.

*

Прехрањивање школске деце о државном трошау. — Енглески парламенат је решио, да се слабуњава деца хране у школама о јавном трошку. Где је тој слабуњавости узрок родитељска кућа, ту ће родитељи морати трошак сносити, ако су имућни; у противном случају сносиће тај трошак држава.

*

Најстарији гимназиста. — У VII разреду гимназије у Бечком Новом Месту уписао се ове школске године неки Антун Братковић. Он је жандармеријски наредник у пензији и има му 44 година.

*

Калуђеричке школе у Горици. — Римокатоличка немачка пропаганда може на рачун наше словеначке браће забележити један нов успех. „Сестре Провидности“ зидају величанствену зграду за манастир и школу са немачким наставним језиком, чији ће задатак бити, да словеначку и талијанску децу понемчава. То ће бити трећа калуђеричка школа у Горици. Једном

www.unibg.rs
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

управљају сестре Урсулнице са наставним талијанским језиком, а друге две школе су у рукама „Убогих школских сестара“ и „Сестара Провидности“, и служиле се немачким језиком као наставним. Тако ће се сада Словенци морати борити против појачане туђинске најезде.

*

Великошколски феријални курсеви у Салцбургу — Између 1. и 15. септембра п. р. по четврти пут састали су се немачки студенти и професори у Салцбургу односно одржавања научних феријалних курсева. Салцбург је преко лета врло привлачна варош за стран свет, који се тамо стиче и са севера и са југа, са истока и са запада, па је због тога и изабран, да се у њему одрже двонедељни феријални курсеви.

Читав низ најзнаменитијих научњака ставио се у службу једног од најлепших предузећа, да се после озбиљног и научног дневног рада разоноди племенитом забавом и узвишеним уживањем. Салцбуршки курсеви су на гласу у свем немачком свету и то не можда из националних разлога, него баш због њихове изредне вредности. Немац врло радо гледа а тако рећи са страшћу слуша велике учитеље, најславније капацитете својих универзитета, чувених у целој свету, а већина тих представника науке слегне се преко летњих ферија у Салцбург. Немачки ђак за време свога школовања промени бар два универзитета, да једаред у животу може с поносом рећи, да је био ученик овог или оног великог научењака, јер доказана је истина, да мртва слова у књизи не могу ни близу заменити свога великог писца.

Од познатих научењака држали су ове године у Салцбургу предавања ови:

Голтер из Ростока о Гетеовом Фаусту II. део; *Готајн* из Хајделберга о Историји друштва, с којим је Исус општио; *Сомбарт* из Бреславе о револуцији и социјализму; *Рагген* из Хајделберга о јананској држави и цркви; *Ремке* из Грајфсвалда о души људској; *Рил* из Берлина предавао је изабране главе из историје философије; *Циглер* из Штрасбурга о државној теорији новца. Слушаоцима Салцбуршких курсева пружио се богато уживање колико због предавача, толико и због самог предмета. Из групе природних наука, држали су предавања сем *Августа Форела* бечки професори:

Јегер и *Ланг* и грађачки: *Фрич*, *Граф* и *Скрауп*.

Имена споменутих научењака зајемчују четворогодишњим курсевима научну озбиљност.

*

Докторат ветерине — Некако одмах после победе аустријских реалиста и увођења академског, докторскога степена на аустријским и угарским техникама, осетио се у истоме смислу јак покрет и међу представницима ветеринске науке. Долазећи у сукоб са многим, само привидним немогућностима мађарски ветеринари извојевали су недавно победу и право, да могу полагаати испите за степен *doctoris medicinae veterinae*. У томе су погледу претекли своје аустријске другове, који су мађарски успех одушевљено поздравили и изразили своју наду, да ће ускоро и на аустријским ветеринским школама бити уведен тај највиши академски степен, за којим се ветеринари у Цислитави најенергичније боре. Једино на што Аустријанци упозоравају своје мађарске колеге, то је непотпуност, од које ће — наравно ако се не исправи, а исправити се може — имати штете свршени ветеринари, јер за њих у новоме закону не постоје никаква прелазна наређења односно полагања докторских испита, што не би смело бити, као што н. пр. у своје време ни у закону о полагању доктората медицине, нису били ааборављени

патрони и магистри хирургије, него је и онима, који су се затекли као медицинари за време законске промуглације, дозвољено, да полажу извесне испите, па да и они постану *doctores*.

*

Педагогика примитивних народа — др. Оскар Фирбас. — Простота методе, којом своју децу васпитавају примитивни, а особито амерички народи сасвим је противна модерним педагошким махинацијама и непотпуности наших данашњих погледа на наставу. Васпитање код примитивних народа тако је просто, тако се без тенденције, без намере — случајно врши а тако је природно, да га многи само због тога одричу, што ту нема оних уобичајених појава, без којих се модерно васпитање ни замислити не може као што су: казне и батине. Али у чему се сви слажу, то је: да примитивни народи воде своју децу до обожавања.

Васпитање мушке деце остављено је оцу, а женске мајци а разликује се од европског у томе, што тамо настава и игра падају једно у друго. Ми пуштамо нашу децу, да се играју „ловца“, „хајдука“ али за то никако нећемо да од њих створимо ловце и хајдуке. Ми дакле у најстрожем смислу одвајамо наставу од игре, шта више наша старија генерација веома је противна томе „учењу играјући“ и захтева, да се деца васпитају у свој збиљи свог живота. Код примитивних народа сасвим друкчије стоји у томе погледу. Код њих се деца у игри уче ономе, што ће им бити посао, кад одрасту. Чим мушкарац пође ногом, одмах добија од оца лук и стрелу и нема веће радости за родитеље, него кад гледају своје чедо, како стрелом гађа сваковрсне животиње. Према извештају пуковника R. J. Dodge-a најмилија забава дакотских дечака је: јахање, пуцање, хрвање, борење, пливање и трчање у окладу.

Што се пак тиче васпитања и образовања карактера сви се посматрачи примитивних народа слажу у томе, да је утицај родитељскога лома на унутрашњи живот детета незнатан. Њега замењује — као што је често и код нас случај — много јаче васпитање створено приликама и околностима, које се око дечка налазе. Сва својства, која су човеку потребна, да би могао напредовати објективни дух друштва људскога узвишује на степен социјалних врлина. Због тога ми и васпитамо нашу децу, да буду искрена, да врше своје дужности, да буду вредна итд. док примитивни природни човек навикава своје дете на одважност, препреденост и лукавство, својства чија је цена пала у очима Европљана још од онога времена, када су они номадски начин живљења заменили стабилним занимањима на једноме месту. И у овоме погледу примитивни човек нас је надмашио, јер док смо ми једва једвице кадри, да нашу децу васпитамо у социјалним врлинама а, често пута у том погледу и врло бедне резултате постижемо, дотле примитивни младић блиста у сјају „својих врлина“, у лукавству, одважности итд. да је често случај, да ученик још у врло младим годинама претекне учитеља. Сем тога омладина примитивних, природних народа до крајности је суревљива. Такве суревљивоси узалуд ћемо тражити по нашим школама. Млади Индијанци у Северној Америци, — све су то још 15 — до 16 — годишња деца — такве дрске и вратоломне покушаје предузимају, да је то невероватно, а само због тога, да би међу својима на што већи глас изишли. Код индијанских племена младић се тек онда сматра за момка, када претходно издржи најстрашнија мучења. Ко није устаћу, да издржи најгрозније тортуре — што је у осталом врло редак случај — тога сматрају за жену, презиру га целог живота, а таком презреном слободно је радити само најниже и најропскије женске

послове. При таквом начину васпитања младићи примитивних народа тако надушно и телесно напредују да чувени етнограф Карло Штајнер вели: како су младићи племена Бороро далеко испредњачили испред својих европских цивилизованих вршњака како у погледу телесном тако и у душевном.

Ако ваљаност васпитања ценимо по плодовима његовим и ако признамо, да примитивни народи теже за другим врлинама, него што је то код нас случај, онда морамо признати и то, да су ти младићи много ближе дошли својој васпитној циљу него европски и да код њих има много мање невоспитаних, него код нас. Узрок томе са свим је прост. Код примитивних народа нема диференциране поделе рада. Код њих је цео народ једна класа, састављени од ловаца и ратника. Какав је отац, такав ће бити и син, и како је год отац био храбар или лукав, тако ће бити и син; у том погледу са свим друштва стоји са народима код којих постоји подела рада и деоба у касте и сталеже. Селак или грошићар не захтева од свога сина, да има оне врлине, које захтева официр или чиновник од свога. Сем тога у нашим жилама још и данас тече атаквистички остатак старе ловачке, поморске крви и док отац у својој сину гледа будућег поштеног кројача и од њега захтева да буде послушан и скроман, докле се син онога одаје пуштинама сваке врсте и гледа, како ће своје другове и вршњаке претећи и дивљаштву и разумности. Због тога код нас између старијих и млађих постоји очигледна супротност у тежњама, а тиме је створена претпоставка, да наше васпитање зависи искључиво од трећег јединог фактора, а то је школа.

*

Број студената на берлинском универзитету у летњем семестру 1906. год. — У летњем семестру 1906. било је на берлинском универзитету свега 6569 редовних ђака. Прешлог зимског семестра било их је 7628, а летњег семеста 1905. год. њих 5849. Из европских држава изван Немачке било је њих 891, а из осталих делова света 144.

Изванредних ђака било је свега 4989, а женских 387.

*

Школски лекари у основним школама. — Угарско министарство просвете увело је у основне школе једну врло корисну новину — школске лекаре. До сада су школски лекари водили стручан надзор само над ученицима средњих школа, а од сада ће се њихов делокруг проширити и на основну школу. Ова корисна новина не може се довољно препоручити, јер тиме ће се многе штетне навике још у заметку угушити, а многе телесне абнормалности као кратковидост, кривљење кичме итд. постаће немогуће. О болестима, које се у опште појављују код масе деце, да и не говоримо. Нема сумње, да ће се број жалосних случајева туберкулозе, скрофула осетно смањити и да ће здравствено стање омладине на добро окренути.

*

Бечке школе с обзиром на школску хигијену. — У величавној дворници бечке Ротунде отворена је била недељна изложба, па је међу осталим и идеална школа, каква би требала, да је с обзиром на хигијенске захтеве. Том приликом један бечки лист доноси чланак, у коме са резигнацијом говори о бечким школама. Ради његове интересантности доносимо тај чланак, који гласи:

„Као последњи школско хигијенски конгрес у Нирибергу тако и садашња изложба у Ротунди показује, како би у нашим школама с обзиром

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIBRARY

на школску хигијену могло и требало да буде. Паравно да у њима у ствари није тако, јер у томе погледу наше школе ни близу нису слика идеала, коме се нема шта замерити. И баш престоничке, бечке школе, где здравствени односи нису тако повољни као у мањим местима, баш те наше школе у погледу хигијенских захтева у многоме заостају за маловарошким. Сам поглед на зграде као и унутрашњи намештај и спољашњи додаци односно хигијене још су врло далеко од циља савршенства а и према школама у другим земљама наше су школе знатно заостале. Узрок овом стању није тешко наћи: држава се боји да не утроши силан новац за побољшање школских прилика. Јер све оне лепе школско хигијенске експозиције у Ротунди почевши од потпуне, зеленилом обрасле школске зграде па до маленога термометра, све је то скопчено са трошком, кога се држава тако страшно боји.

„У првом реду са жаљењем морамо да констатујемо, да су наше школске зграде и данас још школске касарне. Без обзира на то, што се под таквим околностима а особито за време заразних дечјих болести, деца школска налазе у великој опасности, она ни у редовним приликама немају доста чиста ваздуха, него за време одмора јуре по загушљивим ходницима да се тобож надишу чиста ваздуха, док се школа не проветри. Ретке су оне школе у Бечу, где има већег дворишта или школске градине, а то би требало свака школа да има. Исто се тако може замерити нашим школама, да су учионице претрпане ученицима, премда највећи хигијеничари тврде, да се у препуним просторијама стварају клице најопаснијих болештина, па и саме туберкулозе. Па и поред свега тога мизерно новчано питање још увек стоји на дневном реду.

„У свези са споменутим јадним приликама не можемо а да се не пожалимо и на недовољну чистоћу и ветрење наших школских просторија. Један једини школски послужитељ није у стању, да сам одржава ред и чистоћу у школи. Где ће један човек свакога дана почистити по 15 великих соба и једну дворницу за гимнастику и све те просторије дневно двапут проветрити? Ми се Бечлије морамо задовољити, да нам се школске одаје два пута недељно — када нема обуке — исправно почисте и проветре, а то је тим недовољније и ишкодљивије, што су учионице — као што већ напред рекосмо — претрпане децом, која дижу облаке од прашине; што су суседне улице у већини случајева земљом и шљунком набивене без асфалта, па се из тих узрока и развија несношљива прашина. У данашње пак време када се тако енергично ради на сузбијању туберкулозе, немало нас лира небрига око одржања реда и чистоће у школским просторијама, као и занемаривање и осталих прописа против сузбијања овог љутог непријатеља наше деце. Тако н.пр. још пре три године Министар Просвете расписом је наредио, да се по свима школама и учионицама и ходницима понамешта потребан број хигијенских пљуваоница, па поред свега тога у Бечу има још доста школа, где су у употреби пљуваонице старог система, које ни у здравственом ни у естетском погледу не одговарају својој намени.

„Када је већ реч о недостацима у нашим школама, онда да набројимо још некоје. Ми немамо ученичких гардероба, у којима би ученици скидали и до одласка из школе остављали горње хаљине. Помислимо само, како те хаљине за кишовитих дана куже ваздух у школи, да и не спомињемо како оне четку по више година ни виделе нису. И кад ствари тако стоје, онда је сасвим оправдана жалба што у школским зградама нема гардероба. Ко је макар једанпут само ушао у претрпану учионицу, а особито у зимским месецима када се греје, па осетио онај интензивни задах — од нечистог, пок-

вареног ваздуха, који наша деца дневно по неколико часова удишу, тај ће недостатке још јаче осуђивати. О оним такопогребним хигиенизним инструментима и апаратима за мерење унесеног свежег ваздуха, за унијање бактерија, за испитивање квантума угљеном киселином уквареног ваздуха, за мерење влаге у ваздуху, за мерење светлости и т. д. нећемо ништа да говоримо, јер разуме се, да се тим проналасцима ума човечјег наше школе не користе, премда би се сви ти апарати као ценни за јевтин новац могли набавити. Због те лакомислене штедње од сране државе (па у другом тек реду општине) многе школе немају ни школских лекара и ако су они чувари и заштитници највећег и најскупоценијег државног добра — омададне будућег народа.

„Али не само да се у нашим школама не испуњавају, са трошком скопчани, хигијенски захтеви, него чак ни они, који ништа не стају, а стоје у свези са унутрашњом организацијом саме школе. Тако н.пр. у нашим основним и грађанским школама није познат онај мали одмор између часова, који се у смислу министарског расписа упражњава у средњим школама. Даље: У наставном плану за наше бечке школе не видимо да је хигијенским покума дато оно достојно место као што је то случај у унутрашњости, где су у учионицама ударене посебне таблице са елементарним здравственим правилима, које потпомажу веће интересовање за чување здравља. А како стојимо са гимнастиком? Телесној вежби најмање се пажња обраћа, а за девојке је тај важан наставни предмет чак и необвезан.

„Све су то моменти, којима свака хигијенска изложба особиту пажњу поклања и које уме да цени, само их на општу жалост нашу и на штету наше деце занемарују наше бечке школе, ако не све, а оно велика већина“.

Као што се види, из овога чланка бечке основне школе у многоме чему оскудевају, а од тога — само се по себи разуме — бечка деца телесно много пате.

*

Универзитети у Немачкој по годинама, када су основани. — Најстарији универзитет у Немачкој је универзитет Рупрехта Карла у Хајделбергу. Он је основан 1386. год., дакле у времену када су у Аустрији постојала већ три универзитета онај у Прагу, за тим у Кракову и најзад онај у Бечу.

Остали немачки универзитети основани су у следећим годинама: 1402 год. основан је универзитет Јулија Максимилијана у Вирцбургу; 1409. универзитет у Лајпцигу; 1419. универзитет у Роштоку; 1456. у Грајфсвадлу; 1460. универзитет Алберта Лудвика у Фрајбургу; 1477. универзитет Еберхарда Карла у Тибингену; 1502. Фридрихов универзитет у Хали; 1527. универзитет у Марбургу; 1544. Албертов универзитет у Кенигсбергу; 1558. универзитет у Јени; 1607. хесенски универзитет краља Лудвика у Гисену; 1621. универзитет у Штрасбургу; 1665. универзитет Христијана Албрехта у Килу; 1702. Леополдов универзитет у Бреслави; 1737. универзитет Ђорђа Августа у Гетингену; 1742. универзитет Лудвика Максимилијана у Минхену; 1743. год. универзитет Фридриха Александра у Бреслави; 1773. основана је академија у Минстеру, која је 1902. претворена у универзитет; 1786. основан је рајнски универзитет Фридриха Вилхелма. Најмлађи немачки универзитет је онај у Берлину. Он је основан 1810. год. и носи име краља Фридриха Вилхелма.

ЈАВНЕ ЗАХВАЛНОСТИ

Г-ђа Станка Љубичићка, учитељица у пензији и г. Андреја Љубичић, свештеник велико-градиштански, поклонили су књижни основне школе позаревачке: 9 свезака часописа „Омладина“ од 1888. године, 7 свезака лист „Сј блдију“ од 1882. године. Једну књигу „У славу Коменскога“, говор г. Д. Јосића. 1 књигу „Радња око засушивања бара у Краљев. Србији“. 1 књигу „Удешавање Дрине за пловидбу“ и 1 књигу „Непојан гроб“.

Г. Коста Живковић, тежак и трговац из Бискупља, поклатио је школи бискупљачкој, једно бачко злато у вредности 344 динара, и за исто направио је звонару такође о свом трошку у вредности 200 динара.

Суд општине крупајске у срезу омољском, у 1904 и 1905 години исплатио је овој школи сав школски прирез пре свршетка рачунске године, од на дан 1 септембра 1. год. исплатио је сав школски прирез за ову годину.

Највећа је заслуга за ову марљивост према школи председника Проке Милетића и кмета и благајника Димитрија Милетића, оба из Крупаје и писара истог суда Пауна Пајића, из Малог Милановца.

Управе школске и овим путем изјављују именованима своју топлу захвалност.

„Просветни Гласник“ излази у месечним свескама од 6 и више табака, на великој осмини. — Стаје годишње: за Србију 12 динара, за друге земље 15 динара (франака). — Претплата се шаље Управи Државне Штампарије Краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу уредништву (Министарство просвете и црквених послова у Београду). Они се, на захтев писана, враћају.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК ВЛАД. Т. СПАСОЈЕВИЋ
Краљице Наталије ул. бр. 82.

ШТАМПА
ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

